Poštnina plačana — Spedizione in abbonamento postale II. gruppo.

Ljudski tednik

Izhaja vsak petek
Uredništvo in uprava
Trst, Via Carducci 6

Leto I. štev. 10 | Trst 29. marca 1946 | Cena 5.-lir

DVA SVETOVA

Po vsej Julijski krajini, posebno pa v Trstu, se vršijo te dni ogromne manifestacije za priključitev k Jugoslaviji. Sto in stotisoči zahevajo garancijo za mir, demokracijo in svobodno življenje. Ta garancija je Jugoslavija.

Tako odgovarja ljudstvo na provokacije novih fašistov, ki skušajo priti na oblast z istimi metodami in z istimi ljudmi kakor po letu 1918.

Tudi po prvi svetovni vojni je začel italijanski fašizem v Julijski krajini svoj pohod na oblast. Tu je meril svojo moč proti ljudstvu. Tudi takrat je bilo slovensko in hrvaško ljudstvo prva žrtev fašizma-skvadrizma.

Danes pa se ljudstvo ščiti samo. Slovenci in Hrvati in italijanske demokratične množice Julijske krajine so si podale roko v borbi za pravico. Borile se bodo do kraja. Do priključitve Julijske krajine k Jugoslaviji.

Žive naj vsi narodi,
ki hrepene dočakat' dan,
ko, koder sonce hodi,
prepir iz sveta bo pregnan,
ko rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!
France Prešeren

Te dni šele je italijanski reakciji uspelo, da je zbrala v Trstu toliko ljudi, kolikor jih je potrebno za vidnejšo demonstracijo. Doslej ni imela moči, da bi dokazala z dejanjem, kar je dokazovala z onemoglimi besedami. Od zloma nacifašizma do teh dni je moglo le delovno ljudstvo postaviti na ulico take množice, ki so resnično pomenjale silo. To je dejstvo, kakor je dejstvo, da je italijanska reakcija skoro eno leto po osvoboditvi Trsta združila na tržaških tleh vse ostanke preteklosti, ki pomenjajo nesrečo za italijansko ljudstvo samo, kakor za njegove sosede. Nam ta videz, ta fikcija ni mogla nadomestiti stvarnosti, ker ima bivša fašistična Italija preveč brodolomcev in klativitezov, ki so danes vsakomur na razpolago za plačilo.

Kar pa je napravilo vtis na nas, je, da se italijansko meščanstvo ni ničesar naučilo v teh letih, ki pomenjajo največjo nesrečo za Italijo »Risorgimenta«, za novo Italijo, ki je s fašizmom do zemlje potlačila in ponižala italijanske delovne množice same ter se je nato vrgla še na narode, ki so na svojo nesrečo bivali ob italijanskih mejah, bodisi v Evropi bodisi v Afriki. Od česa je živel fašizem v Primorju? Od večnega hujskanja proti Slovencem in Hrvatom. To je bil njegov evangelij. S pridiganjem sovraštva proti nam so fašistični mogočniki in njihovi hlapci utrjevali svoj obstoj in krili svojo osebno samopašnost. Vse pregrehe, vse nasilnosti, vse zločine nad našim ljudstvom so zakrivali s ščuvanjem, s podžiganjem narodne mržnje med onimi Italijani, ki so bili brez razsodnosti. Kadar je fašistom pošlo netivo za nove sovražne izpade na nas, so sami izvrševali zlodejstva, ki so jih potem podtikali nam. Tako se je vzdržal kot potreben in zaslužen marsikateri fašistovski ras, divjaški poglavar, ki bi sicer moral zaradi lastne ničvrednosti izginiti s površja. Višek tega šovinističnega besa, višek razpaljenja vseh najpodlejših nagonov, ki jih more skrivati človeška narava, predstavlja fašistična vojna akcija, ko se je pridružila Hitlerjevemu prusaškemu militarizmu. Nešteti grobovi po slovenski zemlji, grobovi v Gonarsu, Viscu, na Rabu, po vsej Italiji, bodo večna priča, česa je bila zmožna meščanska Italija.

Dasi nosi danes za vse to odgovornost vsa Italija, ista Italija, ki je sama doživela nesrečo in ponižanje kakor nikdar v zgodovini, vendar je ostal v nekaterih plasteh italijanskega naroda še isti duh, ista miselnost, ki ji še ni dovolj krvi in ognja. Ljudje, ki so pobrali krvavi prapor, raztrgan in zavržen z zgodovinsko odločitvijo v minuli svetovni vojni, ljudje, ki ga skušajo dvigniti pred italijanskim ljudstvom, so te dni v Trstu pokazali, da jim ni pomoči. Sprevod, ki so ga vodili po ulicah, kjer so sedeži naših ljudskih ustanov, je plamtel v šovinistični mržnji Kar je podžigal fašizem dvajset let, gori še danes z onemoglim plamenom. Še se vam hoče, gospodje, pobojev in požigov, saj ne doseže jo vas in življenje človeka, ki ni vam enak, življenje človeka iz ljudstva za vas nima vrednosti! V isti sapi, ko govori »La voce libera«, glasnik tržaškega neofašizma, mednarodni komisiji o svoji volčji ljubezni do »slovenskih bratov«, poziva svoje privržence na pogrome, ker je to edina ideja še, ki so je zmožni duševni voditelji iz preteklosti. Ljudje, ki stoje za listom »La voce libera«, so dosegli svoj namen. Njihove tolpe so ponekod vdrle v zasebna podjetja in stanovanja. Kakšnih koristi pričakujete od teh zločinov? Počenjali ste jih v največjem merilu, fašistična vojska se je leta izživljala iz njih. Ni vas še izučilo, kam vodi tako početje? Velika nesreča Italije vam še ne zadošča? Kaj hočete še? In v imenu Mazzinija in Garibaldija naj bi se to godilo? V grobu se obračata velika moža, ko profanirate njuni imeni.

Nastop delovnega ljudstva, združenega slovenskega in italijanskega ljudstva v Trstu vam je pokazal dovolj, da po tej poti ne boste prišli nikamor. Zgodovina ne odloča le o življenju narodov, ampak daje tudi nauke. Kdor jih noče razumeti, jih ne bo spremenil; odrinil ga bo čas. Z muko, s trpljenjem in s krvjo se je človeštvo dvignilo v minuli vojni iz onega ponižanja, iz onih barbarskih nižin, kamor ga je bil pahnil fašizem. Preneslo je vse nadčloveške žrtve za velike ideale enakosti in bratstva človeškega rodu. Vi Liliputanci ne čutite sile, s katero se je človek rešil nasilnikov. Majhni, kakor ste, mislite, da boste spet stopili ljudstvu za vrat. To ni več mogoče. Drug za drugim zametavajo narodi evangelij sovraštva. Prepuščajo ga oni tanki plasti, ki je obsojena na pogin in ki še noče videti, kako leti v propad. Zdaj ne gre za Trst, gre za vse več. Za to gre, da ne bodo jutri, pojutrišnjem narodi spet morali na morišče po nalogu hujskačev. Narodi hrepenijo po lepših dneh. Odločeni so, doseči jih, a če jim kdo zapira pri tem pot, ga bodo pomeli izpod nog. Slovensko ljudstvo, ki živi poleg italijanskega, je zavrglo ono preteklost, ki ni mogla voditi v boljše življenje. Dalo je roko italijanskemu ljudstvu, ki ga z njim veže misel na srečnejšo prihodnost. Tu v Primorju se je izvršilo to zgodovinsko dejstvo, ki ga nihče več ne bo ovrgel.

Skupno gremo v prihodnost in je ni sile, ki bi nas mogla ustaviti.

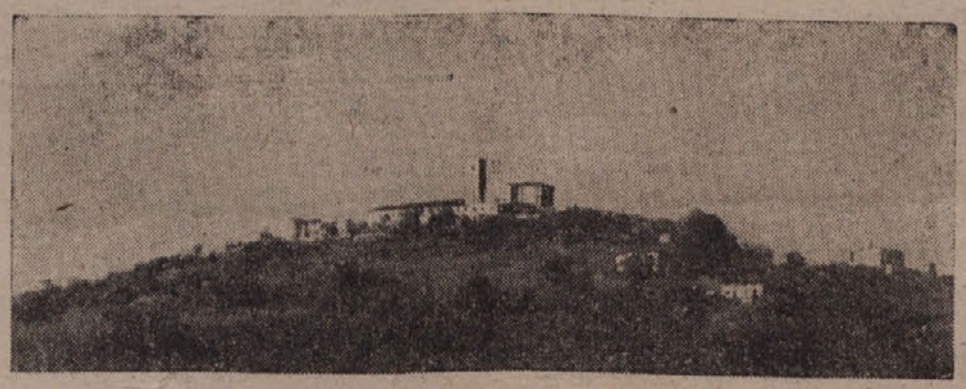

Vsa Brda so kot utesnjena v pričakovanju. Tako rada bi se predramila in vzkipela v pesmi, v sočni, pomladanski lepoti. Toda kot da se tudi naravi ne mudi; kot da čaka tudi ona na veliko, skupno vstajenje...

Preko vseh Brd so vzplapolale naše zastave, slavoloki izrekajo dobrodošlice.

Ljudstvo pa mirno čaka; z velikim upanjem in vero v srcu. Da pridejo pravični razsodniki in vidijo, čigav je kdo. Da prisodijo zemljo tistemu, ki se muči na njej dolga stoletja. In da ga končno priključijo narodu, ki se je z njim in zanj boril za pravično stvar. Takrat, ko so se združeni grabežljivci borili proti ljudstvu za zlo; za tisto veliko zlo, ki so ga sklenili prinesti vsemu poštenemu človeštvu.

Sonce vabi k veselju in novemu življenju. Nad Brdi pa leži otožnost krivično teptanih in ponižanih.

Vse preblizu so še prestane vojne grozote, da bi se ljudstvo moglo sprostiti v radosti. Preveliko je tudi razočaranje, da je obsojeno v ponovno trpljenje, potem ko je bilo prepričano, da se ne bori in žrtvuje zaman; prepričano, da ve, zakaj se bori ob strani zaveznikov.

Izmučeno je briško ljudstvo. Toda s ponosom pravičnika prenaša to svojo bol. Pripravljeno je umreti za svobodo, toda priti v novo suženjstvo nikoli več.

Juš Kozak

Vprašajte nas, kdo smo...

Na hišnem pročelju ob cesti v Brkinih je napis: »Vprašajte nas, kdo smo...«

Človeka zadene napis, v dno duše ga zadene. Kolikokrat bo moralo še — to ubogo primorsko, istrsko ljudstvo! — dokazati, kdo smo in kaj hočemo.

Čudne primerjave se mi vsiljujejo. Bilo je v avgustu štiriinštirideset ega leta, preden so zavezniške čete vstopile v Firence. Neofašisti so se teden dni borili po ulicah z italijanskimi partizani, med katerimi je bilo precej Jugoslovanov. Partizanske čete so bile maloštevilne in so imele težke izgube. Po ulicah pa je bilo vse črno mladine, ki se je od jutra do večera pretakala sem in tja in pohajkovala. Nikomur ni prišlo na misel, da bi se uvrstil med partizane, ki so se borili za novo, svobodno Italijo. Bilo je res čudno videti: sami mladi ljudje, ki so se skozi vso vojno nekako prelisičili, so se zdaj pohajkovaje veselili konca in prepuščali borbo, 46 milijonski italijanski narod, prav za prav maloštevilnim partizanom. Stara Italijanka, ki so ji Nemci podminirali in pognali v zrak skromni domek, v katerem je zvesto čuvala stare spomine na Risorgimento, mi je neki dan potožila: »Nič nisem vesela,« in hripav glas se ji je tresel, »tako malo ljubezni do svobode je ostalo v naših ljudeh. Ali vidite to mladino? Nikomur ne pride na misel, da bi vzel orožje v roke. Stara sem, pa je drugo srce v meni.« Njena zagrenjenost, ki je govorila iz modrega srca in iz skrbnih oči, me je ganila. »Vam to lahko povem,« je dejala, »tem Firentincem se, starka, ne upam tega reči,« in globoko prevzeta je mislila na sorodnike, med katerimi se je tako tuje počutila.

Kakšna razlika, če premislim kako je bilo z našimi ljudmi. Primorci, Slovenci in Hrvati, ki jih je rapalska pogodba izročila lokavi italijanski pohlepnosti, so morali služiti v italijanski vojski. Po njenem porazu so se čutili svobodni v svojih odločitvah. Poznali so Titovo borbo proti fašizmu in vedeli, da se toliko njihovih vojakov bije med partizani. Zvedeli so, da je Titova vojaška misija v Bariju. Na vse načine so poskušali priglasiti se v partizansko vojsko za boj proti fašizmu. Poslali so iz Sardinije prijavo z osem tisoč podpisi. Toda zavezniško okupacijsko poveljstvo jim ni dovolilo odhoda. Ostati so morali v taboriščih kot poražena italijanska vojska. Zavezniškemu vojaškemu poveljstvu so bili pač še vedno italijanski vojaki, kar so de iure tudi bili. Toda ljudska pamet, ki je globlja kot marsikateri zakon, pogledan od te ali druge strani, ni mogla razumeti, zakaj ne bi mogli 25 let od fašizma ob tla pritiskani, raznarodovani, potujčevani, pohiteti v Titovo vojsko in naperiti mitraljeze proti zločincu, ki jim je skozi 25 let ubijal matere, očete, brate, sestre in otroke, proti zločincu, ki je vsem turističnim obiskovalcem Italije spretno zakrival krvavo narodno tragedijo na Krasu in v Istri.

Ljudska pamet kratkomalo ni mogla verjeti. Bila je to prav tista ljudska pamet, ki je preprosti častitljivi starki v Firenze šepetala: »Žena, kaj tvoj narod ne ljubi svobode, da bi dal življenje pod partizansko zastavo, ki jo je italijanska mladina po zgledu jugoslovanskih borcev prinesla v mesto, pod trikoloro s peterokrako zvezdo?«

Ljudska pamet je preprosta in pogodi bistvo stvari.

Strmeli so »Sardinci« čez morje in pričakovali, kdaj pridejo ladje, da jih odpeljejo v borbo. Čakali so zaman. Mučila jih je žeja na razbeljenem skalovju, stresali so se v malarični mrzlici, roke so odnašale tovore z ladij in jih zopet nakladale, a vse trpljenje ni bilo nič proti mukam, da niso mogli dati življenja za Titovo Primorje in Istro. Njihovi ljudski pameti ni bil fašizem nobena zakonita oblast, temveč brezpravno uzurpirano nasilje.

Kdo se je kdaj zanimal za to, da so trije vojaki, preoblečeni v uniformo zločinske

fašistične vojske, Serchi, Sirca, Sirtori, rodni bratje in sinovi očeta Sirka, v puljski prefekturi. V pazinski razstavi vidite dokument o tem barbarskem potujčevanju. Ljudska pamet pač taki oblasti ni mogla priznavati zakonitosti, pa najsi je bila od kogar koli priznana ali maziljena.

Ne vem, če so bili Serchi, Sirca, Sirtori med tistimi desetimi »Sardinci«, ki so se novembra 1944 dogovorili s pogumnim angleškim narednikom, da jih je tajno zabil v zaboje in jih dal natovoriti na ladjo, odhajajočo v Neapelj. Deset dni so se vozili, zabiti v zaboje, ki so imeli majhne odprtine, skozi katere jim je pošteni narednik vsak dan potiskal hrano. Človeško potrebo so morali opravljati v zabojih, iz katerih jih narednik ni smel izpustiti. V pristanišču, v Neaplju, so jih vse sključene in otrple postavili na zemljo, na kateri so se komaj smejali. Narednik je stopil k oficirju, kateremu je povedal, koga je pripeljal. Mlademu angleškemu oficirju so se razprle oči. »Kaj? Kako? — Tako! — Saj ni mogoče!« — »Je!« V oficirju je zmagal vojaški duh. »Če bi mi imeli take ljudi, da bi na vsak način hoteli za domovino umreti, bi Hitlerja ne bilo več. Oblecite jih, kar najbolje morete. Vsak dobi svoj jeep, da se bo odpeljal k Titovcem«. Vseh deset »Sardincev« je dobilo po tri srajce, obleko in vsak se je na svojem jeepu pripeljal v Gravino, odkoder so odšli s peto prekomorsko brigado v Titovo vojsko.

Ljudska pamet ugiba, zakaj nekateri še nočejo vedeti, kdo smo.

»Vprašajte nas, kdo smo!« zahteva napis. Ampak to je zadnjič! Kolikokrat so že povedali — pa še izprašujete. Ljudska pamet ugiba, ali je svet gluh?

46.800 mrličev govori, kdo smo in kaj hočemo. 95.460 deportirancev govori, kdo smo in kaj hočemo. 7000 invalidov govori, kdo smo in kaj hočemo. 19.457 požganih in 16.837 delno porušenih domov govori, kdo smo in kaj hočemo.

Ljudska pamet ne more razumeti, zakaj se ni na svetu po rapalski pogodbi nihče izpraševal, ali se ni večini zgodila krivica, ko je prišla v pest zločinskih osvajalcev, zakaj se ni takrat nihče vznemirjal, da bi se utegnila ustvariti nevarnost za mir, če bi pol milijona Jugoslovanov ostalo brez človeških pravic. In ostali smo.

Ljudska pamet se zaman ubija, čemu taki napori, da bi se vendar ne zgodila nobena krivica, če bi se v Evropi najbolj preizkušeno ljudstvo vrnilo k rodni materi Jugoslaviji in bi Trst postal sedma federativna republika z najširšo avtonomijo, za kar manifestirajo tudi tisoči in tisoči antifašističnih Italjanov.

Ljudska pamet se sprašuje, ali je to mogoče, da po vojni proti fašistom bivši fašisti ubijajo slovenske in italijanske rodoljube. In vendar različni Coreli, Carciottiji, Boniji, Drusichi Pizziniji streljajo na tisto prebivalstvo, kateremu je leta 1944 zastal dih, ko so viseli v ulici Ghega pod okni in na balkonu tržaški talci, žrtve fašizma.

Kdo bi mogel približati ljudski pameti, da bi razumele, zakaj se ščiti tista reakcija, ki je storila vse, da se poruši svetovni mir in to proti prebivalstvu, ki je dalo toliko življenj, da bi človeštvo zopet doživelo mir.

Ljudska pamet razume le eno resnico. Da so jugoslovanski narodi v boju proti fašizmu zmagovalci. Zato mora biti zadnja družina, slovenska in hrvatska, povrnjena rodni zemlji, ne glede na italijansko manjšino, v kateri pa si velik del želi isto kakor Slovenci in Hrvati. Jugoslovanski narodi, ki so se proti najbolj krvavemu nasilju doslej v zgodovini borili, bodo tudi znali človeške in narodne pravice manjšin drugače očuvati in zavarovati, kakor so jih oni doživljali pod fašizmom.

Samo za to gre, komu je mir pri srcu.

Ko se voziš po Krasu, po Istri, naravnost razumeti ne moreš, da moramo še in še dokazovati, kdo smo in kaj hočemo. Številke živih in mrtvih bijejo tudi slepca. So res še potrebni napisi po zidovih, na transparentih travnikih in skatah, kdo smo? Ni to zadnje ponižanje? Približajte ušesa človeškim prsim in čuli boste zgodovino teh src kaj so prestala in kaj hočejo. Potem se ne bo nihče več izpraševal, komu pripada ta breg, iz katerega štrle same sive skale, ta kršna dolinica s skromnimi nivami, ti borovi gozdički, katerih so toliko požgali, vsa ta neusmiljeno trda zemlja, ki ima tako malo prsti, da so komaj zagrebli postreljene talce. In to prst negujejo že skozi stoletja, da lahko hodijo k morju po ribe k suhi polenti.

Ljudska pamet ne ve drugega povedati kakor to, kar mi je dejala Istranka, ki je šest ur daleč hodila po kraški burji, da bi potrdila ljudsko voljo. »Če nima kdo kamna v prsih, mora zdaj čutiti, kaj hočemo in kdo smo.« Tako se to ljudstvo bori.

Nevarno bi bilo igrati se z ljudsko pametjo, komur je mir resnično pri srcu.

»Vprašajte nas, kdo smo...« In sedaj poslednjič.

Slovenci in Hrvati so strnjeno naseljeni v Julijski krajini

To je dejstvo, ki ga potrjujejo tudi italijanski etnografi. Že najbolj površen pogled na katerokoli etnografsko karto pokaže, da se začenja meja med narodnostno strnjenim slovenskim in italijanskim ozemljem pri Tržiču (Monfalcone), gre nato na sever do točke, kjer se izteka reka Vipava v Sočo. Od tu teče po Soči, nakar se južnozapadno od Gorice obrne proti zapadu in gre sporedno z železniško progo Gorica—Videm do Krmina (Cormons). Pri Krminu se obrne na sever proti Čedadu (Cividale), ki je narodnostno mešan, in se nadaljuje v severnozapadni smeri ter preseka vzdolž ceste Čedad—Tarcent (Tarcento) več občin, ki so tudi narodnostno mešane. Severno od Tarčenta se jezikovna meja znova obrne proti severu in nato proti vzhodu, tako da zajame slovensko dolino Rezije (Resia), pritoka reke Bele (Mella), ki se izliva v Tilment (Tagliamento). Od tu gre dalje do Kanina (Monte Canin) in potem v severnozapadni smeri vzdolž prejšnje avstrijsko-italijanske meje, preseka progo med železniškima postajama Pontabelj (Pontafel) in Pontebe (Pontebba) in dospe slednjič do planine Rosskofel (Monte Cavallo), kjer se pričenjajo nemška naselja.

Ta narodnostna meja je bistveno nespremenjena že 1300 let. Vso to dobo so bili Italijani v Jul. krajini omejeni na Trst in nekaj obmorskih mestec na istrski obali. Na deželi so bivali le Slovenci in Hrvati.

Trst, ki je narodnostno mešano mesto, je od vseh strani obdan s strnjenim slovenskim jezikovnim ozemljem. Že trinajsto stoletij je obala Trsta do Tržiča z vsem svojim zaledjem narodnostno samo slovenska.

2. Nad devet desetin zemlje Julijske krajine je v posesti Slovencev in Hrvatov.

Strnjena naseljenost Slovencev in Hrvatov se posebej pokaže v razmerju lastništva zemlje.

Upoštevajoč italijansko upravno razdelitev iz leta 1921 je bilo izmed 34 občin goriške province, ki ležijo na vzhodu slovensko-italijanske narodnostne meje, 33 povsem slovenskih in ena sama, mesto Gorica, mešana slovensko-italijanska. Vseh 34 občin meri 2471 km². Od tega je bilo 2369.69 km² ali 96% zemlje v izključno slovenski posesti in samo 102.03 km² ali 4% v mešani slovensko-italijanski posesti.

V tržaški provinci je bilo vzhodno od narodnostne meje 22 občin, med temi 20 izključno slovenskih, 2 (Trst in Milje) pa mešano italijansko-slovenski. Torej je bilo 875.41 km² ali 88% zemlje v izključno slovenski posesti in 128.23 km² ali 12% v mešani slovensko-italijanski posesti.

Pregled zemljiške posesti vse Julijske krajine daje naslednja tabela:

Pokrajina	Jugosl. posest		Mešana jug.-ital. posest	
	km²	%	km²	%
Gorica	2369.69	96	102.03	4
Trst	875.41	88	128.23	12
Reka	991.46	98	19.57	2
Pulj	3127.62	84	575.00	16
Skupaj	7364.18	91	824.83	9

V izključno slovensko-hrvatski posesti je bilo torej 91% zemlje, a le 9% v mešani italijansko-slovenski posesti.

Dokaz več, da je italijansko prebivalstvo koncentrirano v jezikovnih otokih, v mestih.

3. Nedvomno tvorijo Slovenci in Hrvati v Julijski krajini večino prebivalstva.

Kot zadnje kolikor toliko objektivno uradno ljudsko štetje bi lahko smatrali avstrijsko ljudsko štetje iz leta 1910., četudi je bilo zaradi uporabe pojma »občevalni jezik« namesto pojma »narodnost« Slovanom v škodo. Izvedba ljudskega štetja je bila namreč v rokah Italijanov-iredentistov, ki so vpisovali za Italijane tudi one Slovane, ki so znali italijansko. Najboljši dokaz za to trditev je delna uradna revizija ljudskega štetja iz leta 1910. v Trstu, ki je ugotovila zlorabo pojma »občevalni jezik« na škodo Slovencev v 22 tisoč 550 primerih.

Italijanskega uradnega štetja iz leta 1921. ne moremo upoštevati, ker je bilo pripravljeno in izvedeno s terorjem nad vsem slovenskim in hrvatskim prebivalstvom. Pojem »občevalnega jezika« je bil tedaj ponovno in mnogo huje zlorabljen. Sama italijanska vlada pravi v svojem memorandumu, ki ga je predložila londonski konferenci v septembru 1945, da točnost tega štetja ni vredna upoštevanja.

Okraj	Prebivalci	Jugosl.
Goriška	260.749	154.751
Trbiž	8.992	2.202
Ben. Slovenija	52.050	36.178
Notranjsko	57.858	57.348
Trst	229.510	59.319
Istra	404.309	223.481
Reka	49.608	19.738
Skupaj	1,063.076	553.017

Italijani	Razni	Tujci
90.146	5.024	10.828
—	6.416	374
15.872	—	—
—	239	217
118.959	12.635	38.597
147.416	16.277	17.135
23.238	6.029	558
395.676	46.620	67.763

Torej 553.017 ali 51.3% Slovencev in Hrvatov napram 395.676 ali 38.6% Italijanov. Vendar ta slika narodnostnega stanja glede na že omenjene zlorabe pojma »občevalni jezik« ne kaže dejanskega stanja.

Po ugotovitvah mnogih statistikov in piscev, tudi italijanskih (A. Vivante, G. Salvemini, Sc. Slataper), je bilo število Slovencev in Hrvatov mnogo večje. Prof. Dr. J. Roglič je v svoji študiji »Le recensement de 1910, ses methodes et son application dan la Marche Julienne« na temelju volitev iz leta 1907 do 1911 in upoštevajoč druga demografska dejstva ugotovil tole dejansko narodnostno stanje za leto 1910 in 1911:

Gorica	260.749	187	157.081
Trbiž	8.992	—	3.000
Ben. Slovenija	52.050	—	36.178
Notranjsko	57.858	3	57.462
Trst	229.510	18.000	62.000
Istra	404.309	215.135	55.522
Reka	49.608	19.700	4.535
Skupaj	1,063.076	253.025	375.778

34.046	53.583	5.024	10.828
—	—	5.618	374
—	15.872	—	—
—	—	122	271
98.278	—	12.635	38.597
100.240	—	16.277	17.135
18.787	—	6.029	558
251.351	69.455	45.705	67.763

Torej 628.803 ali 59.2% Slovencev in Hrvatov napram 320.806 ali 30.2% Italijanov in Furlanov.

4. Trst je narodnostno mešano mesto z močno slovensko manjšino.

Trst je nedvomno mesto, ki ima italijansko večino toda italijansko prebivalstvo je zbrano v samem središču mesta in že v najbližnjih predmestjih in okolici so Slovenci strnjeno naseljeni. Tudi v samem središču mesta živi več tisoč slovenskih rodbin. To dejstvo je plod zgodovinskega razvoja Trsta. Trst je bil namreč vse do 18. stoletja malo pristaniško mestece s pretežno italijanskim prebivalstvom (v letu 1735 je štel 3865 prebivalcev). Površina mesta se je omejevala na današnje staro mesto (città vecchia) pod gričem Sv. Justa. Okrog mesteca so bila izključno slovenska naselja. Z gospodarskim razvojem se je mesto začelo širiti na slovenska tla. Več kot tri četrtine vse površine mestne občine Trst je še danes v slovenski posesti. Razen tega je občina Trst od vseh strani obdana s strnjenim slovenskim narodnostnim zaledjem.

Po ljudskem štetju iz leta 1910 je prebivalo v Trstu 229.510 ljudi, med njimi 11.959 Italijanov in 59.319 Slovencev in Hrvatov. Omenili smo že, da so se v Trstu dogajale velike zlorabe pojma »občevalni jezik« in da so pri uradni reviziji našteli 22 tisoč 550 ali 36.4% Slovencev in Hrvatov več kakor prvotno. Upoštevajoč volitve iz leta 1907 in število šoloobveznih otrok so mnogi statistiki ugotovili, da se je število Slovencev in Hrvatov v Trstu gibalo med 82 in 83.000, število Italijanov pa okrog 100.000.

Maršal Tito se je vrnil v Beograd

Po veličastnih manifestacijah v Varšavi in Pragi je 25. marca Beograd manifestiral za zvezo in bratstvo slovanskih narodov. Beograjsko ljudstvo je pozdravilo sklenitev pogodbe o prijateljstvu in medsebojni pomoči med Jugoslavijo in Poljsko. Maršal Tito je naznanil, da bo v kratkem enaka pogodba s Češkoslovaško.

Pot maršala Tita po Poljski in Češkoslovaški je bila zmagoslaven pohod narodnega heroja Jugoslavije med bratskima narodoma, katerima ime maršala Tita pomeni simbol ljudskih množic, ki so prestale pekel nemške tiranije in ki znajo po težkih preizkušnjah ceniti in varovati svobodo.

Maršal Tito je hodil med ljudstvom, obiskal je poljske in češkoslovaške vojake, ki so se borili za svobodo, in se je pogovarjal o vseh političnih, gospodarskih in kulturnih vprašanjih z državniki. Uspeh njegovega potovanja je nedvomno utrditev zavezništva med slovanskimi narodi in ustvaritev močnega stebra miru in varnosti.

Narodi hočejo mir

Generalisim Stalin je v pogovoru z dopisnikom »Associated Pressa« izjavil, da pripisuje zelo veliko važnost Oranizaciji Združenih narodov glede na to, ker je važno sredstvo za ohranitev miru in varnosti. Na vprašanje, kakšen je vir sedanje bojazni pred vojno, je Stalin odgovoril:

Prepričan sem, da si ne želijo nove vojne niti narodi, niti njihove armade. Oni hočejo mir in se trudijo zagotoviti mir. Mislim, da je sedanja bojazen posledica dejanj raznih političnih skupin, ki se bavijo s propagando nove vojne in ki sejejo klice sporov in negotovosti.

Iranske intrige

Moskovska »Izvestja« so objavila članek, v katerem osvetljujejo ozadje intrig iranske vlade proti SZ.

Pred prihodom zaveznišhih čet v Iran so tam delovale močne skupine nemških špijonov in agitatorjev, da bi nahujskale Iran proti SZ. V iranskih reakcionarnih krogih so našle mnogo sodelavcev, ki nadaljujejo sedaj nemške intrige proti SZ.

Reakcionarne težnje iranskih vladnih krogov se prav tako kažejo v notranji politiki. V Iranu še ni bila izvedena nobena socialna, gospodarska ali kulturna reforma.

Očitki, ki jih je iranska vlada naprtila SZ, češ da se s prisotnostjo svojih čet vmešava v zadeve Irana, kar je sedaj predmet razpravljanja pred Varnostnim svetom, so del intrig mednarodne reakcije proti SZ, ki jih tudi iranska reakcija rada podpira.

Odškodnina Albaniji

Albanska vlada je poslala svetu ministrov za zunanje zadeve v Londonu, ki pripravlja načrt za mirovno pogodbo z Italijo, poslanico, v kateri zahteva od Italije kot plačilo za storjeno škodo 3.544 milijonov zlatih frankov.

Zaradi večje varnosti ogroženega tržaškega prebivalstva

Brda so se borila za svobodo

Prva iskrica osvobodilnega gibanja se je vžgala v Brdih že ob napovedi vojne od strani Hitlerja Rusiji. Nekaj zavednih tovarišev, ki so vedeli, da je z napadom na Rusijo prišel ugodni trenutek, ko bo treba zagrabiti za orožje in pričeti z oboroženim uporom, je pričelo snovati načrte za organizacijo briškega ljudstva. V pomoč jim je prišel iz bivše Jugoslavije aktivist tovariš Oskar, ki je vodil prvi sestanek v septembru leta 1941. Novembra istega leta so že pobirali prostovoljne prispevke. Prvi ilegalni odbor OF je bil postavljen 6. januarja 1942. na Humu pri Kojskem, pod vodstvom Veliščeka Antona, »Matevža«. Do konca januarja 1942. pa so bili ustanovljeni odbori OF že v Kojskem, Snežatnem Brestju, Podsabotinu in Števerjanu. Pred pomladjo 1942 so imele te odbor že vse vasi vzhodnih Brd, čez poletje se je postavljanje odborov razširilo tudi na severna in zapadna Brda, tako da so koncem tega leta imele, razen nekaj izjem, vse vasi slovenskih Brd svoje OF odbore z zelo delovnimi člani.

9. julija 1942 so fašisti izvršili prvo masovno aretacijo na Humu, kjer so aretirali in odgnali v internacijo 12 tovarišic; druge aretacije so se vršile avgusta, ko sta bili aretirani dve družini; tretja, tudi masovna aretacija v Podsabotinu in Brestju, ko je bilo aretiranih 27 oseb, vse to, da bi zaustavili osvobodilno gibanje v Brdih. Toda Brici se niso dali prestrašiti, nadaljevali so podtalno delovanje in kar naprej širili upor proti fašizmu.

Prvi briški partizan Bole Albert-Miloš je stopil v vrste borcev za svobodo 12. 2. 1942. Dezertiral je iz italijanske vojske, ki je bila na poti na rusko fronto. Marca in aprila so se mu pridružili še drugi, sprva le tisti, ki so živeli v bližini osvobodilnega žarišča Kojsko-Hum-Števerjan, nato pa je oživel tudi Kožbanski kot. Do razpada Italije je odšlo v partizane že 550 tovarišev iz briškega okraja.

V prvih mesecih 1942. leta se je osvobodilno gibanje razširilo tudi na obmejne furlanske vasi, posebno Krmin in okolico. Tovariši onstran meje so pričeli pošiljati denarne prispevke, živež in tobak. Prav tu se je rodilo bratstvo med Slovenci in Italijani, ki je pozneje, po osvoboditvi Primorske, zajelo vse antifašiste Julijske Krajine v mogočen blok SIAUa.

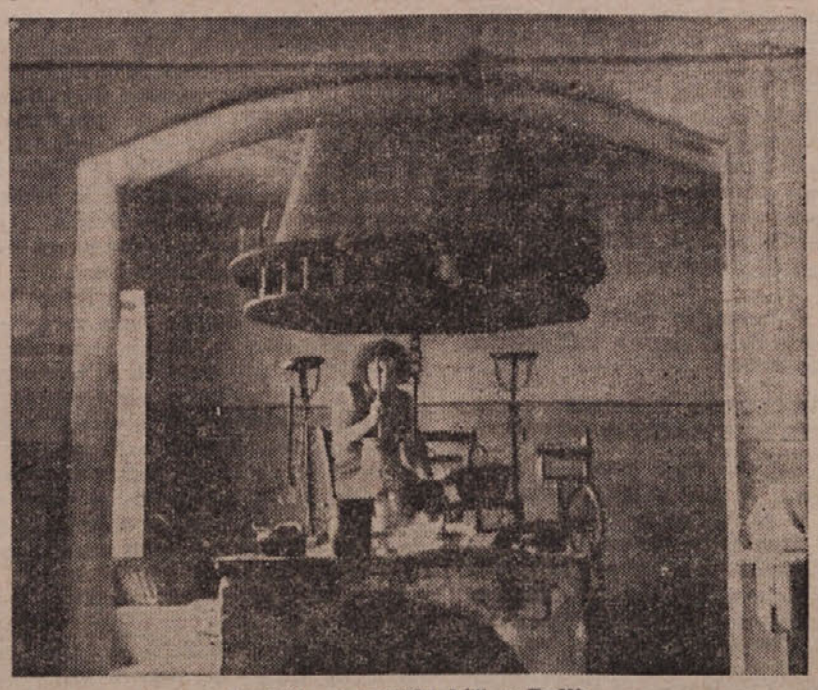

Ognjišče v kmečki hiši v Brdih

Briška mladina zre vedro v bodočnost. Minul je čas ponižanja. Na obzorju je svoboda, ki je bila priborjena z žrtvami vsega naroda. Ali more kdo dvomiti, da so Brda slovenska? Vsa zgodovina tega najzapadnejšega dela Primorske govori o tem, da živijo tu najbolj zavedni med zavednimi Slovenci. Ker so Brda slovenska morajo pripasti Jugoslaviji!

Vse to gibanje je raslo in napredovalo kljub temu, da je okupator imel zelo številne in močne vojaške posadke po vseh večjih krajih Brd. Briški partizani so šli v Furlanijo, v okolico Krmina, že marca in aprila 1943 pod poveljstvom tov. Maksa poznejšega načelnika OZNE za Primorsko, ki je padel v lanski velikonočni ofenzivi na Vojskem. Tov. Maks je bil takrat komandant »Gregorčičevega« bataljona. Zbežal je že avgusta meseca 1942. iz Gonarsa s sedmimi drugimi tovariši, se ustanovil v Brdih in pričel z organiziranjem partizanov. Leta 1943. je zajel vsa Brda val navdušenja, vsi so slutili, da se Italija maje, zato so se priglašali prostovoljno dnevno v NOV. Dezertacije iz italijanske vojske so postajale vedno številnejše s tem pa se je večalo število borcev za svobodo.

Marca 1943. je fašizem znova poizkusil s terorjem v Brdih, isto tako aprila in pri tem vršil masovne aretacije, tudi to pot z namenom, da bi ljudstvo odvrnil od OF. Ni mu uspelo, ker so si Brda odločno zadala nalogo, izgnati ali uničiti okupatorja. Ko je okupator spoznal, da s tem ne bo nič opravil, je pričel s tako imenovanim »čiščenjem«. Prvo takšno »čiščenje« v večjem obsegu so izvedli kraljevi aktivni karabinjerji dne 2. avgusta 1942. Iz vse Julijske krajine in celo iz Čedada so jih poklicali in spravili skupaj čez 3000 mož v črnih karabinjerskih uniformah. Pretaknili so vse hribe in iskali Janka Premrla-Vojka ter Karla Masla. Seveda ju niso dobili. Drugo »čiščenje« in to pot v še večjem obsegu, so izvedli 20. 3. 1943, ko je sodelovala vsa divizija, sestavljena iz vojakov, kvesturinov, fašistov, financarjev, kraljevih karabinjerjev in večjega števila avtoblind. Preiskali so tokrat vse hiše in grmovje, pri tem pa kradli, kar jim je prišlo pod roke. Ujeli so dva naša aktivista v civilu: to je bil ves uspeh na široko zasnovanega »čiščenja«. Prišli so na daljavo 20 metrov od partizanskega taborišča v Sabotinu, toda niso ga opazili.

Navzlic vsem tem grožnjam in terorju je briško ljudstvo ostalo trdno v borbi in z naraščajočim navdušenjem podpiralo osvobodilno gibanje. Po razpadu Italije se je javilo v NOV 90% vseh vojaških obveznikov od 17. do 45. leta. Takoj po zlomu se je skoro izključno iz samih Bricev formiral Briško-beneški Odred, ki je vršil zelo uspešne akcije po vseh Brdih in Benečiji.

AKCIJE BRIŠKIH PARTIZANOV

Partizani iz Brd so pričeli s prvimi akcijami v okolici Krmina in Kaprive. Ena prvih in zelo dobro uspelih je bila akcija na fašistično županstvo v Kojskem, ko je sedem tovarišev pod vodstvom tov. Furlana Stankota-Dušana, napadlo posadko 120 vojakov in 24 kraljevih karabinjerjev. Odnesli so takrat iz županstva vse pisalne stroje in ves arhiv. Druga, tudi zelo dobro uspela akcija je bila na fašistično stražo na Pevmenskem mostu; 23 fašistov so ujeli z vso opremo in orožjem. Napadli so cementarno v Anhovem, stalno rušili progo Plave-Gorica in Moša-Gorica napadli večkrat skladišče municije v Medani, pognali v zrak z minami več avtoblind in celo en tank. Na Oslavju, pri Podgori, Podsabotinu, na Prevalu in v okolici Krmina so napadli posamezne skupine Nemcev in fašistov ter jih likvidirali. Med temi akcijami je tudi dobro uspela akcija v dvorani Dopolavora v Podgori. Fašisti so priredili pustni ples, naši pa takoj nad nje. Vsi so na poziv dvignili roke in bili ujeti, med njimi tudi zloglasni ovaduh Marega.

To je samo nekaj izmed akcij, ki so jih izvedli briški partizani. Še nešteto je drugih, v nizu velikih zmag nad črnim fašizmom, ki so Brdam prinesle svobodo maja lanskega leta, ob zlomu Nemčije.

Po kapitulaciji Italije so Nemci skupno z republikini poizkušali, da bi vklonili briško ljudstvo. Tako so že 21. 9. 1943. barbarsko bombardirali vas Podsabotin in povzročili s tem 10 žrtev med civilnim prebivalstvom, porušili 17 poslopij, med katerimi tudi cerkev in šolo. Isti dan so bombardirali in mitralirali tudi Števerjan in Cerovo. Dne 22. maja 1944. so po vseh Brdih napravili »čiščenje«, pri tem požgali 50 hiš, pobili v Gor. Cerovem 8 civilistov, med katerimi dve noseči ženski. Pri Petrnelu so zmetali v ogenj 23 oseb, da so žive zgorele; med temi je bil tudi devetmesečni otrok. Isto tako so malo prej požigali po Šmartnem in Kozani; zgorelo je 12 hiš in bilo pobitih 6 oseb.

NARODNA OBLAST V BRDIH

Že od začetka januarja 1942 so odbori OF prevzeli vso politično in gospodarsko oblast v svoje roke. Do julija 1944 so se vršile po vseh Brdih tajne volitve z 98% udeležbo. Okrajna skupščina za briški okraj se je prvič sestala 8. 9. 1944. S tem je prešla oblast v roke ljudstva, ki je postala kot taka izvrševalka ljudske volje. Isti dan si je briško ljudstvo izvolilo tudi ljudske sodnike, ki so pričeli takoj z delom. Razpravam, ki so se vršile, je vedno prisostvovalo občinstvo in z obilno udeležbo dokazalo, da razume, kaj je oblast ljudstva v rokah ljudstva. Ves ljudski aparat z narodno zaščito vred, je deloval brezhibno do dneva, ko je Zavezniška oblast izdala svoj »demokratični« odlok štev. 11. Kljub oviram Zavezniške oblasti, je ljudstvo v Brdih strnjeno in kompaktno, kot še nikdar v zgodovini, kar obstoja slovenski narod. Odločno je pripravljeno branjti to svojo ljudsko oblast in vztrajati do popolne končne osvoboditve.

To je hotelo briško ljudstvo dokazati tudi ob prihodu mednarodne razmejitvene komisije, ko se je zbralo v svojih okrašenih vaseh, da svobodno izrazi svoje mišljenje. Zavezniška policija pa se je poslužila radi nerazumevanja čustev, ki jih je ljudstvo hotelo izraziti, celo tankov in z njimi razpršila po vinogradih veselo vzklikajoče briške množice. Niso popustili Brici, znova so se zbrali in kljub tankom odkorakali v povorki skozi vas.

Ogarev.

Mihajlovič prijet

Notranji minister Aleksander Rankovič je podal v narodni skupščini obširno poročilo predvsem o uničevanju ostankov fašističnih tolp v Jugoslaviji.

»Danes lahko izjavim — je dejal Rankovič — da je izdajalec Draža Mihajlovič od 13. marca v rokah ljudskih oblasti. S tem so se vsi upi domače in tuje reakcije, ki so podpirali četniško gibanje, popolnoma in dokončno izjalovili. Razbojnik je bil izredno spreten v skrivanju v gorah. Toda organi državne varnosti so bili še spretnejši.«

Mihajloviča so prijeli v jami, kjer se je skrival z 11 četniki. S tem je konec slave »Gorskega carja«, v katerega je jugoslovanska in inozemska reakcija polagala toliko upov.

Obtožba Churchilla

CIO, največja ameriška sindikalna organizacia obtožuje Churchilla zaradi ščuvanja na vojno. Po newyorških ulicah so razdeljevali letake, v katerih je rečeno: »Churchill hoče imeti vašega sina«. Pojavili so se tudi letaki z besedilom: »Noben Američan ne bo umrl za Churchilla«. V New Yorku so razne napredne organizacije demonstrirale proti Francu in zahtevale, da se prekinejo odnošaji s fašistično špansko vlado.

Slava

Komisiji

Zdi se, da z brstjem pomladnim v vetru
pognale zastave so naše iz tal,
kot da vsa zemlja primorska v cvetju
klicala bi komisiji v pozdrav:

»Dajte pravico bednemu rodu,
ki me s krvjo je svojo pojil,
služil stoletja je tujcu — gospodu,
a vedno zato le tepen je bil.

Glejte porušene moje domove,
čujte vpijoči glas mrtvih iz njih,
štejte na tisoče moje grobove
moji sinovi ležijo v njih.

Zemlja primorska sem zemlja slovenska,
zame se sin moj je trdo boril,
iz mene je rastel, zame je umiral
zato, da njegov rod svoboden bi bil.

O, boste le še vpraševali,
kdo bo to zemljo oral, gojil,
ali še boste zanjo vadljali,
v dvomih pri mizi premišljevali,
če zasluži jo rod, ki jo s krvjo je gnojil?«

Tudi briški kolon čaka na pravico

Briški kmetje uporabljajo pri delu koš, ker ležijo njihova polja na strmih pobočjih

Na zapadnih mejah naše Primorske imamo še danes precej razširjeno kolonstvo, ki se je obdržalo kot ostanek srednjeveškega fevdalizma. Članek, ki osvetljuje ta problem je napisan po podatkih gospoda Tarasa, župnika v Kojskem.

Brda — to so košček slovenske zemlje med Gorico, Solkanom Čedadom in Krminom. Štejejo okrog 15.000 ljudi — od katerih je manj kot polovica lastnikov — svojakov — to je takih, ki imajo svojo zemljo, in ki jo sami obdelujejo. Nekaj nad polovica je kolonov in najemnikov, to je takih, ki žive na gospodarjevi zemlji.

Kolonstvo ima v glavnem tri značilne oblike:

1.) Pravo kolonstvo — kjer je vse, od semena in živali, pa od hiše in zemlje, last gospodarja, kateri daje kolonom vse na pol: trte, poljske pridelke, sadje, vino, živino, seno itd.

2.) Mešana najemnina — kjer daje kolon deloma v naravi, deloma v denarju;

3.) Najemščina, kjer plačuje najemnik samo v denarju.

Iz statistike, ki je bila napravljena leta 1944., ki pa je še precej nepopolna, povzemamo, da je bilo takrat v Brdih 615 kolonov in najemnikov.

Lastniki veleposestev v Brdih so tujci in tudi nekateri domačini. Med tujci so baron Tauffenbach, Nemec, v Vipolžah, Baguer na Dobrovem, poneměčen Španec, De Onesti, Italijan, v Štandrežu, Italijan baron Tacco, Štverjan, plemič Formentini, Štverjan. Dalje je bila večkraten veleposestnik tudi ERA (Ente per la rinascita agraria), ki je nakupovala posestva in jih potem prepuščala na dolgoročna posojila — amortizacije — ljudem, ki so imeli nalogo poitalijančiti naše ozemlje.

Kolonstvo v Brdih je primer tlačanstva kot ga poznamo iz petnajstega stoletja. Vzrokov, da se je kolonstvo obdržalo na tem rodovitnem delu naše zemlje, je veliko. Glavni razlog je pač ta, da je bila skoraj vsa zemlja last tujega plemstva, ki je našega kmeta z gospodarskim izžemanjem tiščalo k tlom in zlomilo vsak poizkus, da bi se osamosvojili.

Za časa vladanja Marije Terezije je bila tlaka, ki je bila prej neomejena, znižana na 150 dni v letu, »moderni demokratični« grofje in baroni v Brdih pa so jo znižali na najmanj 25 dni na leto poleg drugih dajatev in služnosti. Kmet je čutil neko olajšanje in se je prilagodil ravnanju svojega gospoda. Ljudstvo se ni še zavedalo svojih pravic, predvsem pa svoje moči.

Važen razlog je tudi ta, da kmet ni imel dovolj gospodarskih sredstev, da bi se osamosvojil. Zadružna miselnost ni bila dovolj razširjena.

Zelo poučen je zgled Fojana, kjer se je po prejšnji svetovni vojni združilo v zadrugo 25 kolonov in najelo enomilijonsko posojilo. S tem je plačalo prejšnjega gospodarja in na ta način prešlo iz kolonov v posestnike. Sicer so bili odplačilni pogoji zelo trdi, zadrugarji so morali dajati v pridelkih vse vino in polovico češenj. V letih krize, ki je sledila prejšnji vojni, je grozil zadrugi polom. Že je izgledalo, da krize ne bodo premagali, ker pridelki, ki jih je zadruga prodajala, niso imeli skoro nobene cene. Prišlo je tako daleč, da so bili prisiljeni prodajati živino iz hlevov, da so zadostili pogojem. Toda prebredli so tudi to krizo in danes ima Fojanska kmečka zadruga celo 2,000.000 lir gotovine in svojaki, ki se niso ustrašili tveganja, obdelujejo danes svojo zemljo sebi in ne več grofom. Po izjavi zadrugarja, ki nam je te podatke navedel, so zelo zadovoljni.

Ko je tudi v sončna Brda šinila iskra osvobodilnega gibanja v letu 1941 in se je iz prvih žarišč — Kojsko — Hum — Štverjan, razširila po vseh Brdih, se je naša narodna ljudska oblast zavzela tudi za ta problem.

Oglejmo si kolonstvo malo pobliže, ne samo kakor je danes, ampak tudi kakršno je bilo v preteklosti.

KOLONSTVO V BRDIH PRED PRVO SVETOVNO VOJNO

Tlaka — robota. Vsak kolon je moral delati najmanj 25 dni v letu obvezno in brezplačno, po potrebi pa še veliko več neobvezno pri gospodarju. To se pravi: poleg dela na najeti zemlji, na kateri je živel s svojo družino, je moral kolon obdelati še vso gospodarjevo zemljo, vrt, vinograd, njive gozd itd. Cepljenje trt, sejanje, napravljanje lesa, kolov, spravljanje pridelkov — vse je moral opraviti kolon, tako na najetem, kakor na gospodarjevem svetu. Tudi na trg je moral spraviti vse blago. Takrat so morali voziti celo v Videm, po tesnih briških kozjih stezah, ki jih je šele vojna spremenila v ceste. Robote niso bile izvzete ženske in otroci, ako je manjkalo delavcev. Vse kot v petnajstem stoletju. Prav tako je morala opraviti delo živina, in ker vsak kolon ni imel živali, je morala sosedska opraviti dvojno in celo trojno delo. Manj kot desetkrat na leto ni prišel nihče na vrsto.

Med služnosti — davščine so spadale razne manjše dajatve, zlasti v mesu. Kolon je moral odrajtovati gospodarju na leto 50 ali več jajc, dva do štiri pare piščancev, dve ali več kokoši in enega purana. S temi dajatvami je gospodar hranil delavce, ko so pri njem delali. Za zajtrk je prinesel kolon kaj s seboj, opoldne je dobil nekaj toplega pri gospodarju, zvečer je pa zopet jedel doma. Kot nekoč Izraelci v Egiptu, so koloni hvalili gospodarja, ker so pri njem jedli meso — ki so ga prej sami prinesli v obliki služnosti!

Kolon je moral dajati gorščino, to je del naravnih pridelkov vinskih goric.

Od mošta je dobil gospodar cvet, kolon pa, kar se je iztisnilo v stiskalnici. Ker je moral kolon odrajtovati tudi tistim, ki so z živino pomagali, je gledal, da je iztisnil čim več. Žganje, ki ga je dobil iz tropin, je ostalo njemu. Živina je bila njegova last, toda bilo je je malo, mnogo manj kot danes. Drv je imel kolon dovolj, kaj malega celo za naprodaj, toda skrbeti je moral tudi za gospodarja.

Poljskih pridelkov je bilo malo, zato je moral vsak skrbeti, da je prišel do denarja. Robote so onemogočile dobro obdelovanje polja. Kolon je mnogokrat zlezel v dolgove.

Tako je bilo stanje do vojne 1914-18.

Po vojni pa se je precej spremenilo. Veliko so na te spremembe vplivali ujetniki, ki so se vračali iz Rusije in od tam prinašali vesti o novem svobodnejšem življenju.

Tlake in služnosti so v glavnem odpravili. Določili so stalne dajatve, predvsem v vinu in deloma v sadju. V splošnem se je dajalo polovico mošta ali vina in polovico sadja in nekoliko pozneje tudi del pridelkov njive, kjer so bili. Nekateri gospodarji so popravili kolonom hiše, zahtevali so pa zato letno odškodnino v denarju. Prve čase je bila marsikje najemnina določena v denarju, kar je bilo dobro za gospodarja, slabo pa za kolona, ker ni šel pridelek tako v kupčijo kot prej. Italija je imela sama preveč vina in še umetno ga je delala, kot nam danes kažejo prilike. Prej ni v Italiji nikdar zmanjkalo vina, sedaj pa ga zmanjkuje vsako leto, ker ni sladkorja.

Mesto tlak in služnosti je prinesel fašizem nove vrste davščin, tako zvane sindikalne prispevke in zadnja leta zloglasni davek »Contributi unificati in agricoltura«, kamor so bili vključeni razni prispevki za javna dela, zavarovanje za starost, nezgodo in bolezen, družinska nakazila itd. Vse skupaj pa je bila v visoko doneče fraze zavita sleparija. Šlo je le zato, da se spravi skupaj čim več denarja za oboroževanje. Ti davki so bili v posameznih slučajih skoraj tako visoki kot pravi državni davki.

Kolonsko vprašanje so uredili — seveda v fašističnem duhu — potom sindikatov kmetov in kmečkih delavcev. Oba urada sta imela skupne prostore v isti palači v Gorici, le vhoda sta bila vsak od svoje strani. Prav po fašistično: vse ceste peljejo v Rim, tu pa vsi vhodi za davkoplačevalce v en urad, kjer so te oskubili do kosti in te imeli po vrhu še za norca.

Ko je šlo za določitev teh novih davkov, bi jih morali biti briški koloni prost, ker kolonov »a mezzadria« v Brdih ni bilo. Pa so kar protizakonito določili, da velja tudi za kolone »in affitto misto«. Fašizem je seveda denar rabil, kolon pa — plačaj in molči. Kolonskega vprašanja niso rešili. Kolon je ostal kolon. Sicer se je osvobodil suženjskega duha, v katerem je prej tičal.

KOLONSTVO IN NARODNO OSVOBODILNA OBLAST

To pa ni bila zasluga fašizma, pač pa novega časa, v katerem so se ljudske množice prebujale. Briški kolon se je zavedal, da ne sme biti več suženj in je terjal pravico. V tem ga je zajela narodno-osvobodilna borba.

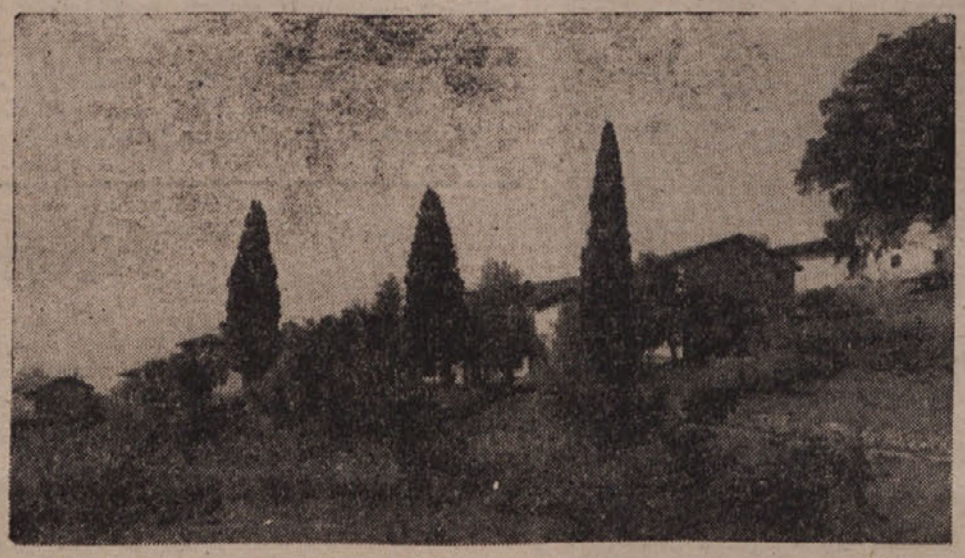

Topoli so značilni za briško pokrajino. Nekoč so označevali meje med veleposestvi. Tako je mogel gospod vsaj od daleč videti vso »svojo« zemljo. Od blizu jo je poznal samo tlačan, ki je na njej garal.

Naše ljudske oblasti so se resno zavzele za pereče kolonsko vprašanje.

Pri Okrajnem NOO-ju za Brda je bila ustanovljena 1944. Paritetna Komisija, katere naloga je bila: urejevati medsebojne odnose med koloni in gospodarji z ozirom na nova določila o kolonskih pogodbah.

Dne 4. 9. 1944. je bil sklican sestanek vseh kolonov in posestnikov za Brda v Imenje. Prišlo je 150 do 200 kolonov in 5 gospodarjev. Na tem sestanku je bilo predlagano, da bi koloni odslej dajali le 25% od vseh dosedanjih dajatev v naravi. V istem razmerju naj se dele tudi stroški; izdatki za modro galico, ramital, žveplo, od katerih naj nosi gospodar 25%, kolon pa 75%: Enako naj se dele še drugi deleži, ako so bili navezani na pogodbo. Dosedanje najemnine v denarju pa naj ostanejo kot so. Odpadle naj bi tudi najemnine za hiše. Ta predlog je bil odobren in se je tudi izvajal povsod v splošno zadovoljstvo kolonov. Nekateri gospodarji seveda niso bili zadovoljni. Med njimi nekaj Slovencev — kar je značilno. Bratje Rutar iz Cerovega so svoje kolone prisilili, da so kljub novim določbam morali sprejeti stare kolonske pogoje.

Če primerjamo prejšnje dajatve, ki so bile zelo različne (od 50, 60 do 75% vina takoj jeseni v moštu, od sadja pa 25, 30, 40 in celo 50% v denarju), vidimo, da je sedanja dajatev veliko lažja za kolona. Sicer je to vprašanje šele načeto, vendar v splošno zadovoljstvo kolonov. Ko bo enkrat vprašanje Primorske rešeno, tedaj bo treba storiti korak naprej — k odpravi kolonata. Tudi za briškega kolona naj velja rek: zemljo tistemu, ki jo obdeluje.

Agrarno vprašanje v Brdih je stopilo v ospredje. Pokazalo se je, da je prav tako važno, če ne še bolj kot za druge predele Jugoslavije. Brda pridelajo vina vseh vrst, od navadnega do najboljšega v deželi. Vinoreja bo ostala tudi v bodoče glavni pridelek Brd. Tej panogi bo treba posvetiti še večjo pažnjo. Z dobro voljo do dela in s pravilno rešitvijo tega vprašanja bo imela vsa dežela dovolj dobrega vina, da ne bo treba od drugod uvažati slabega.

Sadje je drugi važen pridelek, čeprav ne v taki meri kot vino. Zgodnje sadje — češnje, breskve — in potem sadje vseh vrst, celo zimsko, uspeva zelo dobro v Brdih. Malokje se je do sedaj gojila zelenjava. Za to bi bili poklicani predvsem mali posestniki Briška zemlja ni ustvarjena predvsem za vrtove, toda marsikje stoji danes prazna, ko bi se lahko uporabila prav v te namene.

S tem bi naše razpravljanje zaključili z voščilom, da bi tudi briški koloni postali čim prej popolnoma svobodni in sami gospodarji na svoji zemlji.

Ogarev

Radio FRST

Slovenska poročila vsak dan ob 7.15, 12.45, 20.00, 23.10 — Objava sporeda ob 7.10

Ostali spored od 31. III. do 6. IV. 1946:

NEDELJA 31. III. — 12.15 Verski govor — 12.30 Kmetijsko predavanje — 15.20 Otroška ura — 19.00 Slovenske narodne pesmi pojeta sopr. Slavica Batistuta in baritonist Štrukelj Andrej — 19.20 Predavanje o telesni vzgoji — 19.30 Komorna glasba.

PONEDELJEK 1. IV. — 12.30 Poljudno znanstveno predavanje — 19.00 Ženska ura — 19.20 Slovenske narodne pesmi — 19.30 XX. ljudska glasbena ura — ruska glasba

TOREK 2. IV. — 12.30 Predavanje o prosveti — 19.00 Mladinska ura — 19.20 Obvestila svojcem — 19.30 Klavirski koncert pianista Antona Ravnika, ki izvaja sledeče skladbe: Janko Ravnik: Večerna pesem, Janko Ravnik: Melanholični valček, Chopin: Nokturno op. 27 št. 2, Chopin: Mazurka op. 50 št. 3, Skrjabin: Poema op. 65 št. 1, Skrjabin: Mazurka op. 3 št. 9, Skrjabin: Preludji op. 3 št. 13 in 14.

SREDA 3. IV. — 12.30 Zdravniško predavanje — 19.00 Oddaja odreda Jugoslovanske Armade — 19.30 Igra v enem dejanju, Nušič: Oblast.

ČETRTEK 4. IV. — 12.30 Predavanje o tisku — 19.00 Pevski koncert sopranistke Vuge Justine — 19.15 Slovenščina za Slovence — 19.30 Vaški sekstet pod vodstvom Bojana Adamiča.

PETEK 5. IV. — Predavanje o telesni vzgoji — 19.00 Komorni zbor pod vodstvom Hubalda Vrabca — 19.30 Obvestila svojcem. 19.45 Pestra glasba.

SOBOTA 6. IV. — 12.30 Predavanje o raznih tekočih vprašanjih — 19.00 Francoski komponisti — 19.15 Sindikalno predavanje — 19.30 Oddaja za konec tedna: vesele zgodbe.

Naša knjižnica

Mi smo mi. Otroške pesmi. Ilustrirala in opremila Marija Vogelnikova. Izdala Nova Založba v Ljubljani 1945. — Med mladinskimi slikanicami, ki so obogatile slovensko mladinsko slovstvo te vrste je tudi precej velika knjiga Mi smo mi, ki jo je izdala NZ v Ljubljani, ilustrirala in opremila pa znana mladinska ilustratorka Marija Vogelnikova.

Štirinajst najbolj znanih mladinskih pesmi Frana Levstika, Stritarja, Golarja in razne narodne pesmi je umetnica bogato ilustrirala. Posebno lepe so domače živali. Našim najmlajšim je knjiga nedvomno prinesla veliko veselja, saj je lepa in okusno opremljena. Morda je nekoliko draga.

Barbarke...

Ob vsakem šumu je Liza skočila iz postelje in tekla k oknu; v jasni noči pa je šumelo le drevje v vetru. Razočarana in izmučena je vedno zopet legla in strmela v sence, ki jih je z vrta metala mesečina po na pol prazni sobi.

Zvečer je bila do trde noči čakala sina. Nikoli se ni bil še tako zelo zakasnil; kljub temu je iz početka ni skrbelo. Morda se je ustavil v vasi, pri slavoloku, si je mislila. Veter ostro brije, najbrže je kaj odtrgal; njen Andrej pa je velik in močan, ostal je, da popravi.

Toda, ko ga le ni bilo, jo je nenadoma postalo strah. Ogrnila si je ruto in odhitela proti vasi. Sredi trga je stala gruča mladine; videti je bilo, da se razburjeno razgovarjajo. Še preden pa je prišla Liza do njih, jo je opazil učiteljev Marko in umolknil. Vsi so se obrnili k njej in Liza je v hipu začutila, da se je z Andrejem nekaj zgodilo.

Ni jih mogla takoj razumeti. Ko je spregovoril Marko, so ji hiteli praviti vsi hkrati. Mlada lica so žarela od razburjenja, besede so padale ostro in ogorčeno. Končno je le doumela, da so Andreja zaprli; odvedli so ga iz šole. Nihče ni prav za prav vedel, zakaj prav njega. Morda, ker je bil največji in najmočnejši od vseh; bilo je vse tako čudno in zmedeno tisto popoldne, ko so vdrli v razrede.

Preveč je bila Liza pretrpela vsa vojna leta, da bi mogla pokazati, kako ji je hudo. Trdno je stisnila ustnice in molčala. Da ni bilo v njej prepričljivega upanja, da pride Andrej še ta večer domov, bi se takoj napotila v Trst, da ga poišče. Toda, saj ni mogoče, da bi pridržali njenega otroka v teh časih ponoči v ječi, kot zločinca.

Vrnila se je domov, da ji ne ugasne ogenj, da bo topla jed, ko pride Andrej.

Toda čas je mineval, Andreja pa ni bilo. Prišlo je nekaj sosedov, da jo tolažijo, Liza pa ni mogla govoriti. Bala se je, da zavpije kot ranjena zver, če ujame v besede misli, ki so kot vihar divjale po njeni izmučeni glavi.

Andrej je bil njen edini otrok. Edini, ki ji je od treh sinov ostal živ, potem, ko so ga nečloveško mučili po taboriščih v Italiji in Nemčiji. Druga dva je, kot moža izgubila v borbi za svobodo.

In zdaj je Andrej zopet v ječi. V čigavem imenu ga bodo sedaj mučili?

Ko je bila Liza zopet sama, je stopila iz hiše in se v boli predala vetru in mrazu, le da je ne zaduše puste stene edinega prostora, ki ji je ostal cel, v na pol porušenem domu.

Pozno ponoči se je šele vrnila v solo. Ob vsakem šumu pa je vstajala iz postelje in hitela k oknu...

Ni se še zdanilo, ko se je Liza napotila proti mestu. Bila je nedelja, zato nobenih prevoznih sredstev; vedela je, da bo morala vso dolgo pot peš.

Hodila je mimo hiš in vasi, kjer so vihrale v vetru ljudske zastave, šla je pod slavoloki, ob katerih so stali prijateljski ljudje, pa je včasih za daljši čas pozabila, kam je prav za prav namenjena. Tako tuje je udarjala misel ob čustvo — vsepovsod zastave, ki oznanjajo srečo in svobodo, njen otrok pa že zopet zaprt...

Sonce je stalo že visoko, ko je prišla Liza pred policijsko poslopje. Dolgo je stala pred vrati, ne da bi ji kdo hotel ali vedel povedati, kaj naj stori, da pride do sina. Naposled so jo le spustili v hišo in jo pošiljali od vrat do vrat. Pri neprijaznem predstojniku je nazadnje zvedela, da njenega Andreja ni tu, da mora drugam, ker je kot mladoletnik pod drugim nadzorstvom...

Liza zdaj ni več hitela. Upanje, da ji porečejo, da so poslali Andreja že domov, se je spremenilo v boleče razočaranje. Z njim je legla nanjo vsa teža utrujenosti in izmučenosti. Zdaj je bilo v njej zopet vse tako, kot nekdaj. Hodila je po tujem, sovražnem mestu, z bolestjo v srcu, z obupom v duši. Zopet bo stala pred ljudmi, ki jo bodo v tujem jeziku gnali od vrat do vrat, neprijazno in zadirčno. Ker je mati otroka, ki si je drznil braniti svojo zastavo...

Preden je stopila čez cesto, je Liza obstala, da si ogleda mračno poslopje, v katerem je bil njen Andrej. Toda na njem ni bilo nič novega. Takega je poznala vsa dolga leta. So stvari, ki jim ne menja lica noben čas, nobena doba, si je grenko mislila. Le odkod toliko zakrknjenega zla v nekaterih človeških delih in srcih?

Ko je stopila do stražarja pri vratih, da ga vpraša po Andreju, ga ni pogledala v obraz. Po veži so hodili ljudje, pa je upala, da zagleda kje sina. Toda glas, ki ji je odgovarjal, ji je bil znan. Liza se je zdrznila. Nekoč ga je bila že slišala. Takrat sicer ni imel tega surovega in samozavestnega prizvoka, kot zdajle, toda barva je bila pomembna, ista. Liza se je umaknila gruči mladeničev, ki so hoteli vstopiti in se za korak približala stražniku. Pozorno si ga je ogledala; okrog usten ji je zaigral bolesten smehljaj. Bil je on, nedvomno on; čeprav zdaj gladko obrit in polnejših lic. Toda oči so bile iste in brazgotina na čelu je ostala.

»Pino?«, je vprašala.

Policaj pa ji ni odgovoril. Hitro je pogledal na levo in desno ter se umaknil proti stopnišču. Temno lice kot da je rahlo zardelo. Se je tudi sam spomnil? Iz zadrege ga je rešil tovariš, ki je prišel tedaj po hodniku. Po kratkem dogovoru je Pino odhitel po veži, nekam na levo; na novo došli policist pa je Lizo napotil v prvo nadstropje.

Ko se je Liza vračala po stopnicah navzdol, je stal Pino zopet ob vhodu. Toda ko je šla mimo njega, je obrnila glavo v stran; tako ogabna ji je bila njegova strahopetnost!

Vso utrudljivo pot je mislila Liza le na Andreja, ki ga ni smela videti. Mu bodo dali hrano, ki mu jo je prinesla? V koliko so današnje ječe drugačne od tistih, ki jih je tudi sama tako dobro poznala? Če je sodila po vzroku, zaradi katerega so zaprli njenega sina, ni mogla biti pomirjena. Toda silila se je k misli, da je zdaj vsaj malo drugače. Morala je tako misliti, že zaradi Andreja, ki je za tistimi zidovi; kako bi sicer mogla domov in znova čakati?

Ko je prišla do gozdička pod vasjo, pa se je zopet spomnila na policista Pina. Kako nas nikoli ne izuče, si je mislila. Le zakaj imenujejo barbare nas? Ker jim je uspelo, izžemati nas do take mere, da smo ostali vedno reveži? Ker so nam smeli vzeti šole, da bomo vedno neuki? Ker smo vse življenje morali delati za njih, gospodo? Kultura!

Zopet je zaigral okoli njenih usten bolesten nasmeh. Pogledala je po gozdu, ki je šumel v pomladanskem vetru.

Takrat pa je bila jesen.

Z nekaj vaškimi ženami je bila šla tedaj nabirat dračja. Bilo je v tistih razburljivih septemberskih dneh 1943. leta, ko so po zlomu Italije pričakovale, da bo vsak hip konec vojne in se vrnejo njih možje in sinovi.

Ko so se vračale z velikimi svežnji na ramenih, so nenadoma začule čuden šum in obstale. Naslonile so butare ob drevesa in poslušale. Od daleč so prihajali glasovi in koraki. Ko so bili že čisto blizu, so stisnile sekire k sebi in napeto čakale.

Po stezi je prišel italijanski vojak; toda držal je roke v vis in lice mu je bilo upadlo. Begunec? Žene se niso premaknile. Do včeraj so bile vajene gledati v tej uniformi najbolj zakletega sovražnika, ki je prihajal v vas le ubijat, ropat in požigat. Ta nova pojava izmučenega in sestradanega Italijana, z rokami v znaku predaje, jih je zmedla. Spogledale so se vse; vsa njihova lica so odražala isto misel in čustvo: usmiljenje in sočutje.

Kako je bilo mogoče tako hitro zbrisati vse sovraštvo iz teh mučenih src? Kako so mogle tako naglo pozabiti na vse prestano gorje?

Pred njimi je bil človek, ki je prosil pomoči, ki ni prihajal kot sovražnik.

Počakale so, da je prišel do njih. Bil je mlad in bolan. Na čelu je imel brazgotino, še vso rdečo od komaj zaceljene rane.

Molče so ga poslušale, ko jim je pravil, da je s petnajstimi tovariši že tri dni v gozdu, da se skrivajo pred Nemci, ki jih lovijo, in da bi radi domov, pa nimajo civilnih oblek.

»Našo vas ste požgali«, mu je tedaj odgovorila Liza. »Težko bo kaj primernega dobiti; toda pojdite z nami, poiskale bomo.«

In so res našle. Po kratkem posvetu so šle tudi po skrita oblačila, ki so jih čuvale za brate, može in sinove, če se vrnejo.

Liza ni imela drugega kot Andrejevo nedeljsko obleko. Dala jo je Pinu, ki je bil najmlajši med njimi. Barva njegovega glasu jo je spominjala na njenega starejšega sina, ki je bil nekje v hribih.

Kako nežno je tedaj govoril Pino o svoji materi! Kako iskreno je jokal, ko se je poslavljal z zahvalo in obljubo, da ji nikoli ne pozabi, da mu je rešila življenje...

Govoril je tudi o kulturi slovanskega srca, ki je ni mogoče primerjati z nobeno drugo na svetu. Nikjer da ne bi s tolikim srcem pomagali k begu vojski, ki jih je še do včeraj teptala in ubijala...

Jokal je Pino in hotel poljubiti roko barbarki. Toda takrat je bila jesen 1943.

Danes?

S. M.

Iz sovjetske vasi

Mladina v Sovjetski zvezi živi vsestransko življenje. Ona mnogo dela, se uči, izpopolnjuje svojo stroko, se zabava in urejuje svoje povojno življenje. — — —

Vaška mladina vrši veliko domoljubno delo — obnavlja vaško gospodarstvo, vasi in vasice, ki so jih uničili in požgali nemški okupatorji. V Beli Rusiji, na primer, je vaška mladina pomagala, da se popravi in ponovno odpre 11.000 šol. V času domovinske vojne se je v tej republiki desettisoče mladincev in mladink — kolhoznikov in kolhoznic borilo v partizanskih odredih. Vrnivši se v svoje rojstne vasi so bili mnogi izvoljeni za voditelje kolhoza, postali so brigadirji, komandirji, traktoristi. — — —

Za obnovo svojih vasi in kolhozov so dali vso svojo energijo, znanje, ljubezen. V Ukrajini pomaga vaška mladina pri obnovi vasi, kolhozov, gospodarstev, šol, klubov in industrijskih stavb. Samo v Poltavski pokrajini so kmečki mladinci in mladinke popravili 60.000 ukrajinskih hiš. Zgradili so cele vasi.

Vaška mladina Sovjetske zveze je posebno navdušena za elektrifikacijo vasi. Samo leta 1945 je bilo v vaških rajonih SSSR zgrajenih okrog 1.000 hidro-električnih postaj. Gradilo jih kolhozniki sami — v glavnem mladina. V jaroslavski pokrajini si je mladina pridobila tako bogate izkušnje v izgradnji električnih central, da zgradi majhne hidro-postaje v nekaj tednih.

Razume se, da se vaška mladina SSSR tudi uči, posebno pozimi. Razen osnovnih in srednjih šol obstoja v vaških rajonih Sovjetske Zveze velika mreža specijalnih šol za vaško mladino, vseh mogočih gospodarskih tečajev, tehnikumov, enoletnih gospodarskih šol. Odtod izhajajo izučeni traktoristi, kombajnerji, zootehniki pomočniki agronomov in drugi gospodarski strokovnjaki. Samo enoletne gospodarske šole izučijo vsako leto okrog 50.000 mladih poljedelcev, vrtnarjev, rejcev konjev, veterinarskih pomočnikov, itd. —

V vseh vaseh in vasicah SSSR so čitalnice in klubi vaške mladine, kamor običajno prihaja mladina zvečer, da vzame zanimivo knjigo ali posluša predavanje, da dela v dramskem ali pevskem krožku. Iz mest prihajajo v te klube strokovni predavatelji. Posebno zanimanje vlada za predavanja o temah kakor n.pr. »odkod življenje na zemlji«, »poreklo človeka«, »koliko let ima naš planet«, a ravno tako predavanja in referati o političnih temah, o mednarodnem položaju in slično. Mnogi vaški klubi uprizarjajo dela slavnih dramskih pisateljev.

Kjer ni klubov in čitalnic, obstojajo tako imenovana »rdeča posela«.

Posela so tradicionalni sestanki mladine v ruski vasi. V vaško hišo pridejo dekleta s pletivom ali z drugimi ročnimi deli in fantje s harmoniko, balalajkami in drugimi instrumenti. Začnejo se pesmi in plesi.

V sovjetski vasi se razvija tudi sport. V nekih krajih obstojajo vaški stadioni. V deželi na stotine vaških sportnih skupin.

Vaška mladina Kubana, Kavkaza, Kazakstana, Kirgizije, Uzbekistana, Turkmenije zelo ljubi jahanje. V Kubanu je deset jahalno-sportnih klubov. V času tradicionalnih sovjetskih praznikov se v Kubanu in drugod organizirajo tekmovanja najboljših mladih konjenikov. Nedavno so bila organizirana v mestu Frunze, prestolnici Kirgizije tekmovanja najboljših mladih jahačev srednjeazijskih republik. Najboljši so bili jahači Uzbekistana. —

Za vaško mladino SSSR je posebno značilna težnja za kulturo. Med vaško mladino je mnogo učiteljev, zdravnikov, agronomov. Ta sloj vaške inteligence se je pojavil šele v dobi sovjetske oblasti in se sedaj hitro razvija. — —

Bivšega newyorškega župana La Guardia so imenovali za glavnega ravnatelja ustanove UNRRA kot naslednika Lehmanna, ki je odstopil. Glavni odbor UNRRA je bil razširjen s 3 novimi člani, med katerimi je Jugoslavija.

GOSPODARSTVO

Živinorejske zadruge

(Nadaljevanje.)

Konjereja pri nas na Primorskem kot posebna panoga kmetijstva ne pride toliko v poštev. Pri nas rabimo konje edino za vprego. Le redki so slučaji, da bi kdo gojil konje v druge svrhe, kakor so tudi redki slučaji odgojenja žrebet. Žrebcev pa itak nihče ne drži.

Za konjerejo bodo prišle v poštev samo kobilarne v Lipici in Prestranku, kolikor se bo država zanimala za njih obnovitev. Vsa inicijativa, kar se tiče obnove konjereje, bo pripadla državi. Mnogo važnejše vprašanje, kateremu se bodo morale posvetiti naše zadruge, je vprašanje prašičereje. Prašičereja ima zelo važno vlogo pri prehrani prebivalstva. Za časa vojne se je število prašičev precej zmanjšalo. Bolezen, ki je lansko leto zahtevala med njimi ogromne žrtve, je bila še usodnejša zanje kot vojna sama. Podvzeti bo treba energične mere, da obnovimo prašičerejo. Pri nas pride v poštev predvsem reja prašičev za meso: skrbeti bo treba, da se usmeri reja prvenstveno za proizvodnjo kakovostnega mesa.

Država bo morala skrbeti za rejo plemenskih merjascev, dočim bo naloga zadrug, da skrbe za smotrno odbiranje svinj pri poedinih rejcih, kakor tudi nadzorstvo nad hlevi in živino.

Potrebno bo ustanoviti svinjerejski zavod, vpeljati matične knjige za selekcijo svinj, izdajati dovoljenja za prepuščanje merjascev, organizirati preskrbo z mladimi prašički itd.

Obnova prašičereje se bo vsekakor hitreje izvršila kot pa obnova govedoreje, ker se prašiči hitreje množijo. Skrbeti bo treba za prehrano, predvsem za smotrno pridelovanje prašičje krme.

Tudi perutninarstvo je trpelo za časa vojne. Število kokoši je znatno padlo ali upamo, da se bo že letos število dvignilo na predvojno dobo. Zadruge se bodo morale baviti s smotrno odbiro dobrih nesnic. Perutnina kakor tudi proizvodnja jajc ima velik pomen za prehrano prebivalstva, posebno še, ker primanjkuje živalskih beljakovin. Zlasti važna bo vzreja štajerskih kapunov.

V kolikor ne bi obstojale že zadruge za gojitev malih živali, bo naloga živinorejskih zadrug, da bodo skrbele za ustanovitev perutninarskih postaj, kakor tudi rejska središča. Naloga zadrug bo tudi, da priredi tekmovanja za čim številnejše valjenje.

Ovčjereji in kozjereji bo treba tudi posvetiti posebno pažnjo z ustanovitvijo ovčjerejskih in kozjerejskih postaj, posebno v tistih predelih, kjer prideta v poštev reja ovc in koz.

Reja kuncev je važna predvsem za olajšanje prehrane prebivalstva z mesom, poleg tega nam kunci dajejo tudi dlako in krzno. Gojitev kuncev je pa mogoča tudi v predmestjih. Za smotrno in umstveno zajčjerejo so pa potrebne zajčjerejske postaje, za katere se bodo tudi morale zanimati živinorejske zadruge.

Važna panoga kmetijstva, za katero se bodo tudi morale zavzeti živinorejske zadruge, je pa čebelarstvo, ki je posebno na Primorskem precej zanemarjeno. Treba bo skrbeti za pašišča, t. j. za dovoljno krmo, postaviti bo torej treba temelj za razvoj čebelarstva. Kjer ni čebelarskih zadrug, bodo morale to nalogo prevzeti živinorejske zadruge. Njih naloga bo torej predvsem skrb za pašišča in ustanovitev plemenilnih postaj.

Z ribarstvom se bodo bavile predvsem ribarske zadruge in državni ribogojni zavod. Skrbeti bodo morali predvsem za pravilni ribolov in razmnoževanje rib.

Živinorejske zadruge bodo morale imeti sledeče odseke:

1.) Selekcijski odsek, ki bo skrbel za gojenje na terenu najprikladnejše vrste živine, posvečal posebno skrb gojenju mlade živine, nabavi plemenjakov, zdravstvu, nadzorstvu molže itd.;

2.) Mlekarski odsek, ki bo uredil vse potrebno za čim popolnejše zbiranje mleka in predelavo istega v mlečne izdelke;

3.) Nabavno-prodajni odsek, ki bo nakupoval plemensko živino, razne mlekarske in živinorejske potrebščine in skrbel za ugodno prodajo izdelkov in živine na organiziranih živinskih sejmih.

Zadruge bodo morale skrbeti za vzgojo strokovnjakov-živinorejcev, s prirejanjem raznih tečajev in predavanj, morale se bodo zanimati za izboljšanje pašnikov, za razumno vzdrževanje travnikov, kakor tudi za gojitev druge živinske krme.

Poleg tega bodo morale zadruge skrbeti za molzne nadzornike, za uvedbo hlevskih knjig in knjig molže, matičnih in popisnih knjig, za tetoviranje telet, za sprejemanje krav v rodovnik in za zadružne plemenjake.

Iz vsega gornjega vidimo, da je delovanje živinorejskih zadrug vsestranske in velike važnosti ako hočemo imeti tako živino, ki nam bo donašala čim več koristi s čim manjšimi stroški. Dela okrog živine je mnogo, toda če bomo znali to delo smotrno organizirati na zadružni osnovi, se bo vršilo z lahkoto in zanimanjem.

Vse to zavisi od dobre volje, razumevanja in izobrazbe naših živinorejcev. Zaradi tega bi se morali naši mladi gospodarji, posebno mladina, posvetiti učenju, morali bi posečati predavanja in tečaje, čitati strokovne knjige, opazovati in proučevati prirodo in razne njene pojave.

Samo ako bomo dali našemu kmetijstvu in z njim živinoreji, umstveno podlago, ga bomo lahko dvignili na tako stopnjo koristnosti, da se bo našemu človeku zopet vrnilo veselje do zemlje in do kmetijstva in s tem do glavnega izvora, ki je neobhoden za človeški obstoj in njegov napredek.

Kmetijski stan je časten med najčastnejšimi v človeški družbi, čeprav je bil do sedaj omalovaževan in zapostavljen. Toda danes vstaja tudi zanj nova zvezda na obzorju, ki mu kaže pot iz teme na pot sonca in napredka.

Stanko Čok

Obnova v Jugoslaviji

Sezidati porušena mesta in vasi, porušene ceste in mostove, izgraditi porušene železnice in tunele, izgraditi porušene tovarne in delavnice, vzpostaviti od vojne opustošeni promet in proizvodnjo, vse to imenujemo obnovo od vojne opustošenega in prizadetega gospodarstva. Za takšno obnovo si prizadevajo v vseh državah, ki jih je prizadela vojna.

Obnova v Jugoslaviji pa pomeni mnogo več.

Cilj jugoslovanske obnove ni samo v tem, da nadoknadi ono, kar so porušili in opustošili fašistični okupatorji. Z drugimi besedami: cilj jugoslovanske obnove ni samo v tem, da zopet stečejo železnice in se zopet otvori promet, ki je obstojal pred vojno, da se popravijo tovarne in rudniki, ki so delovali pred vojno. Najvažnejše pri jugoslovanski obnovi je to, da se vse gospodarstvo obnavlja tako, da bo služilo blagostanju vsega ljudstva, da bo obnovljeno služilo zboljšanju položaja ljudskih množic — saj drugače tudi biti ne more v resnični ljudski demokraciji, kjer upravlja gospodarstvo ljudstvo v svojo korist.

In ravno zato — in samo zato — ker se Jugoslavija obnavlja v novo gospodarstvo, pomeni obnova v Jugoslaviji nekaj povsem drugega kot v večini ostalih držav; **jugoslovanska obnova je zadeva ljudskih množic, one jo hočejo, one jo določajo in one jo izvršujejo z navdušenjem, poletom in požrtvovalnostjo,** kakršno so pokazali pri obnovi le še narodi v Sovjetski zvezi. In zato je obnova v Jugoslaviji pokazala tudi ogromne in izredne uspehe, čeprav so stale pred jugoslovansko obnovo prav posebno težke naloge, težje kot v katerikoli drugi državi.

Prvič je bila Jugoslavija silno opustošena, z izjemo Poljske in okupiranih delov Sovjetske zveze bolj kot katerakoli evropska država. In drugič je bila stara Jugoslavija industrijsko slabo razvita; prav slabo je bila razvita ravno ona industrija, ki je za obnovo najvažnejša t. j. strojna industrija, industrija železnih konstrukcij in prometnih sredstev.

Od vseh težkih izgub, ki jih je fašistična okupacija prizadela jugoslovanskemu gospodarstvu, je najtežja izguba na ljudeh. Jugoslavija je v vojni izgubila 1,685.000 ljudi, t. j. dobro desetino vsega prebivalstva; med njimi je čez 90.000 strokovnih delavcev in čez 40.000 izobražencev. To pomeni, da bi danes v Jugoslaviji delalo vsaj dva milijona rok več na obnovi, če ne bi fašistični okupatorji v Jugoslaviji ubijali, klali in drugače iztrebljali prebivalstva. Okupatorji so pa tudi ropali in pustošili kot malokje drugje.

Rogate živine je ostalo ob osvoboditvi le nekako polovica predvojnega števila; v krajih, ki so posebno opustošeni kot n. pr.: Črna gora, Bosna in Hercegovina je ostalo n. pr. le 15% živine in niti 10% drobnice. Uničena je bila skoro četrtina sadnega drevja — čez 15 milijonov stebel. Ob osvoboditvi so bili uničeni ali težko poškodovani skoro vsi rudniki in v vseh je delo stalo. Ravnotako je stalo delo skoro v vseh továrnah, ki jih je bila približno tretjina uničena ali težko poškodovana ali demontirana, ker so okupatorji odpeljali stroje. Tovarne so ostale brez surovin kot so trgovine ostale brez zalog; zaloge v trgovinah niso znašale niti desetino predvojnih. In kar je bilo najhujše — uničen je bil železniški in težko prizadet ves ostali promet. 52% prog (od normalnotirnih) je bilo uničenih, uničenih 63% železniških mostov (računano po teži) in 20% tunelov. In na teh progah je bila komaj še dobra tretjina od predvojnih jugoslovanskih tovornih vagonov in še od te tretjine dve tretjini poškodovanih. Slično je bilo stanje pri lokomotivah in pri železniških napravah. Jugoslavija ima čez 70 naseljenih otokov, ob koncu vojne pa ni bilo niti šestine predvojne tonaže obalne plovbe. Uničenih je bilo čez 535.000 stavb, kar pomeni, da je petina prebivalstva izgubila streho.

In takšnih številk bi lahko navedli dolgo vrsto. Vse te številke govore eno: okupacija je uničila ali težko prizadela vse veje jugoslovanskega gospodarstva; tako da ob osvoboditvi jugoslovansko gospodarstvo ni delovalo, da med posameznimi pokrajinami in celo med posameznimi kraji sploh ni bilo zveze, da je krožilo šest vrst razvrednotenega denarja in da je jugoslovansko gospodarstvo bilo ob koncu vojne sposobno pridelati in izdelati le malenkosten del onega, kar je proizvajalo predvojno jugoslovansko gospodarstvo. Vse je bilo potrebno popravil, izgradnje in obnove, nikjer pa ni bilo onega, kar je za obnovo najnujnejše — železa, orodja, strojev. Vsi plavži so bili ugašeni, vse jeklarne so stale, stali so skoro vsi premogovniki. Tudi tretje od stvari, ki so najvažnejše za obnovo — lesa — ni bilo; ni bilo zato, ker je okupator gozdove v bližini cest in železnic posekal, naprave za izkoriščanje gozdov (žage, gozdne železnice in ceste) so bile uničene ali neuporabne.

Vse te težave pa je premagala volja ljudskih množic, ki je ustvarila čudeže. Navdušenje do dela je pognalo milijone in milijone rok, ki so zagrabile za delo povsod — na polju in v gozdovih, v rudnikih in tovarnah, na cestah in železnicah.

(Sledi)

Kmetijski nasveti

Vprašanje: **Hoteli bi zvedeti v koliko je koristno odstranjevati razne poganjke in obirati listje na trti?** (M. L., Miljski okraj.)

Odgovor: Ko se spomladi na mladikah pokažejo grozdki, moramo odstraniti vse nerodovitne poganjke na starem lesu in na krakih. Na ta način okrepimo ostale koristne poganjke trte same. Le v slučaju, da ima trta slabo rast, pustimo 1—3 poganjke, da ne oslabita razvoj in prehrana trte. Nerodoviten poganjek pustimo na starem lesu, če hočemo trto znižati. Na čepih in šperonih pa pustimo vse poganjke, rodovitne in nerodovitne, če ne stoje pregosto, da ne zmanjšamo preveč listne površine: kajti listje igra glavno vlogo v prehrani rastline in s tem v zvezi je pridelek grozdja.

Obiranje listov izvršimo le proti koncu vegetacije v jeseni. Odstraniti smemo le listje, ki je v notranjosti trsa in okoli grozdja, ter bolno listje. Zdravo listje pa smemo razredčiti samo v toliko, da moreta zrak in svetloba laže do grozdja. Ne smemo pa odstraniti toliko listja, da bi stalo grozdje s tem izloženo direktnemu vplivu sonca; razen tega bi grozdje tudi zaostalo v razvoju, ker bi odvzeli listje, v katerem se predelava glavna snov rastline — sladkor.

Vprašanje: **Imam kravo, ki ima po hrbtu vse polno ogrcev. Če te ogrce stiskam, prilezejo iz njih beli črvi, a krava to nerada pusti, ker jo boli. Kako naj postopam, da rešim žival te golazni?** (F. G., Okraj Herpelje—Kozina.)

Odgovor: Ogrce na koži goveje živine povzroča goveji obad (volovski brencelj), ki odlaga poleti svoja jajčeca na kožo živali. Da živina ne postane ogrčasta, jo na paši vsak dan vsaj enkrat skrtači, da odstraniš na dlaki odložena jajčeca. Mazanje živine z vodo, kjer se je kuhalo orehovo listje ali pelin, odganja obade in muhe. Dobra maža proti obadom je sledeča: Na 10 l vode damo 20 žlic tobačnega izvlečka in ½ kg loja; vse to dobro prekuhamo in slednjič dodamo 10 žlic petroleja. S to mažo namažemo živino na tistih mestih, kamor obad najraje sede in povzroča ogrce. Obad sicer pride na tako namazano živino, a jo kmalu zapusti in ne odloži svojih jajčec. Na vsak način je priporočljivo, da zrele ogrce iztisnemo iz kože in potem rano razkužimo.

Zdravnik svetuje

Čuvajmo se eksplozivnih predmetov

Skoro ni dneva, da ne bi v enem ali drugem časopisu brali o nesreči, ki je zadela otroka, mladeniča ali odraslega od ostankov eksplozivnega orožja.

Vojna, ki je dolga leta besnela še posebno v naših krajih, je pustila za seboj poleg porušenih hiš in mostov tudi eksplozivne predmete, orožje in municijo vsake vrste, od patrone do granate in mine. Ostala so skladišča in shrambe municije, ki jih je sovražnik imel raztresene vsepovsod po naših vaseh; ostala je municija, ki jo je sovražnik odvrgel pri umiku ob cestah, v gozdovih in ogradah in končno vidimo tu pa tam, posebno ob železniških progah in ob obali v Istri, še minska polja. Medtem ko je municija za ročno orožje vsakomur dostopna, ker leži po malem skoro povsod, so minska polja zaznamovana, ograjena z bodljikavo žico in po navadi zaznamovana s tablicami, ki pa počasi bledijo; kmalu bodo tudi ta varnostna znamenja izginila. Toda mine bodo ostale, če se oblasti ne pobrigajo, da minska polja kolikor mogoče hitro očistijo.

Vsi ti ostanki municije in orožja skrivajo v sebi veliko nevarnost za naše podeželsko ljudstvo. Zato je naša dolžnost, da stalno opozarjamo na to nevarnost, da pri širjenju in dviganju zdravstvene prosvete med našim ljudstvom nikoli ne pozabimo poudarjati na nevarnost razmetane municije, ki je zahtevala toliko žrtev, posebno med našo mladino, in da z nasveti pomagamo ubraniti nesreče in poškodbe, ki so, žal, še vedno tako pogoste na škodo poedinca in tudi na škodo naše skupnosti. Za to ne zadošča varnostni opomin zdravnika. Za to morajo srkbeti oblasti, odbori in predvsem zdravstveni aktiv.

Kako pride do teh nesreč ni težko uganiti. Saj so vse časopisne vesti skoro do pičice enake. Otrok je našel predmet; v svoji nepoučenosti se je z njim igral in nenadoma je »igrača« eksplodirala in otrok je bil laže ali teže poškodovan prepeljan v bolnico. Ker je poškodba nastala od eksplozije iz bližine in navadno od močno eksplozivnega predmeta, so poškodbe običajno, žal, težje narave in mnogi teh nesrečnikov trpijo škodo, ki je za vse življenje nepopravljiva: izgubijo roke ali noge, ali, kar je še strašnejše, izgubijo vid; vse življenje ostanejo sami nezmožni in so v breme svojcem in družbi.

Imel sem priliko obiskati kirurške oddelke nekaj bolnic in videl sem številne žrtve eksplozij. Tako sem v neki bolnici videl 16-letnega zdravega in krepkega fanta brez desne roke. Na travniku je našel ročno granato italijanskega izvora. S prijatelji se je ruval, kdo si bo igračo prilastil in granata je eksplodirala. Videl sem deklico, 8 let staro, vso popečeno in brez prstov na roki. Pohabila jo je eksplozija navadnega naboja od puške. Videl sem številne otroke in, žal, tudi odrasle, ki so bili ob prste, ob roke ali noge, iznekaženi po obrazu, toda, kar me je najbolj dirnilo, bili so slepi otroci, ki so ob eksploziji takih igrač izgubili vid. Neki zdravnik pripoveduje o treh fantkih in eni deklici, ki so jih pripeljali v bolnico slepe zaradi eksplozije ročne granate. Lahko bi nadaljeval z naštevanjem najbolj žalostnih primerov.

Ti slučaji so prav tako žalostni kot pogosti. V neki bolnici je na očesnem oddelku od 90 bolnikov bilo 19 takih, ki so izgubili vid zaradi šarenja z najdeno municijo. Na neki očni kliniki pa je bilo od

Nadaljevanje na 7. strani

TELESNA VZGOJA

Med dvema ognjema

Naša mladina ima rada borbene igre, ki so za njo primerne. Jako rašširjena in pri ljubljena igra je «Med dvema ognjema». Igra se na sledeč način:

Igrišče: *Poljubno igrišče (8 m široko in 16 m dolgo je razdeljeno na dva enaka dela Okoli igrišča in v sredini, zarišemo črto, da je jasno vidno, kje je vsako polje.*

Igralci: *V vsakem polju je enako število igralcev (najmanj 6— največ 20).*

Orodje: *Najprimernejša za to igro je ne pretrdo napihnjena nogometna žoga ali žoga iz ounj, ki je tako velika, kakor nogometna žoga.*

Smoter igre: *Igralci enega polja (beli) skušajo z žogo zadeti igralce drugega polja (črne).*

Trajanje igre: *Igrajo toliko časa, dokler ni eno polje izpraznjeno Jvsi igralci zadeti.*

Pogreški: 1. *Zadeti je treba neposredno (naravnost). Ako pade žoga najprej na tla in nato šele zadene igralca, potem ta ni zadet. V glavo ne smete meriti!*

2. *Kdor prestopi mejo igrišča, mora iz igre.*

3. *Kdor surovo igra (se pretepa, s silo vzame žogo drugemu iz rok, ali ne uboga) mora tudi iz igre.*

Pomni! Žogo smo vsak igralec ujeti ali z dlanmi odbiti, ne sme se pa dotakniti žoge z nogo. Kdor jo brone, gre iz igre.

Kadar boste igrali to igro, si izberite sodnika, ki igro pozna; biti mora pravičen.

Med štirimi ognji

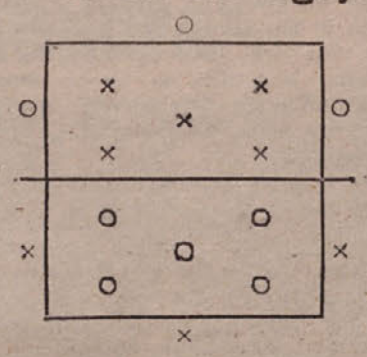

Igralci se postavijo tako, kakor je narisano na sliki. Igra se na isti način, kakor pri prejšnji igri, samo da smejo že zadeti naprej igrati in se postavijo okoli sovražnikovega igrišča. Notranji zunanjih ne zadevajo,zunanji notranje pa.

Kdor je prvi izpraznil igrišče, je zmagal.

Ko boste enkrat igro znali, jo bodete prav radi igrali. Igrajo lahko moška in ženska mladina, pa tudi starejši tovariši kaj radi lučajo v nasprotnika žogo. Sedaj na pomlad vam bo igra nudila mnogo razgibanja in zabave.

Albert Sirk, akad. slikar:

Pripravljalni tečaj za umetniško-obrtno šolo

Kot v vsem šolstvu sploh, tako je 25 letno suženjstvo pod Italijo krivo, da naše ljudstvo do danes nima šole, v kateri bi bili deležni v svojem jeziku pouka v umetnostno obrtniški stroki. Znano je, da je taka šola obstojala v Trstu in da je zaradi jezikovnih težav bila dostopna le italijanskim učencem; učenci slovenske narodnosti so bili baš zaradi teh težav iz nje tako rekoč izključeni. In vendar je med našim ljudstvom dovolj naraščaja, ki ima po naravnem daru visoki čut za umetnost in njene aplikacije v dekorativi v vseh strokah obrti.

Čut za dekorativno upodabljanje v našem narodu je zelo visoko razvito. To nam svedoči pestra in bogata ornamentika, ki jo zasledimo v ljudstvu samem in še pri kmečkem ljudstvu. Vsem je znano bogastvo stiliziranih okrasov panjev, pohištva, keramike, čipk in vezenin, železnih predmetov in stilizirane likovne umetnosti na steklu.

Bogastvo domišljije, ki ga zasledimo v narodnih motivih, priča o visokem smislu za umetnost, ki živi v naši ljudski kmečki duši. Zaradi tega je umestno, da se sinovom ljudstva, ki je skózi stoletja gojilo to panogo likovne umetnosti ne odreče pouka v sodobni dekorativi, ki naj bi se naslanjala na izrazito narodne motive z ene strani, z druge pa se spoznavala z vsemi pridobitvami moderne sodobne dekorativne umetnosti. Naloge tega pouka so velike, program zelo pester, raznoter in obširen. Saj gre za vse stroke obrti. Od mizarstva s svojimi sodobnimi intarziji v lesu, izdelanimi iz najrazličnejših furnirjev in barvastih vložkov, pa do stilizirane ornamentike v vezeninah, čipkah in tkalski obrti sploh. Aplikacije vložkov v skrinjah, ki postajajo zopet priljubljeni del pristno domačega pohištva, kakor sodobna dekorativna oprema steklenih vrat, stilizirana ornamentika hišnih fasad in lična moderna oprema platnic in tiskarska oprema knjig, revij in tiska, vse to je bogato polje, ki ga zajema šola te vrste v obširnem programu pouka v umetnostno obrtnem učnem načrtu. Posebej je treba omeniti še umetniško ilustriranje knjig in kakršnihkoli publikacij, lepakov itd.

Umetnostno obrtno šolo lahko smatramo za predstopnjo umetnostne akademije; marsikateri talent, ki iz kakršnega koli vzroka ni našel poti v akademijo, začne svojo pot v umetnostno obrtniški šoli.

Dober del naših priznanih upodabljajočih umetnikov je šlo skozi šole za umetnostno obrt in mnogim talentom je ravno ta šola usmerila korake na umetnostne akademije. Šola za umetnostno obrt torej lahko smatramo za nekako predstopnjo akademije, v kolikor se marsikateri talent izoblikuje na tej šoli, ali celo odkrije svoje višje poslanstvo in svojo neutešeno željo po popolnejšem umetniškem izražanju ravno na šoli, ki je namenjena obrtniški dekorativni umetnosti.

Da temu občutenemu nedostatku odpomoremo, smo sklenili odpreti tečaj, ki naj bi imel pripravljalni značaj in ki bo predhodna stopnja šole za umetnostno obrt. Naša nadarjena mladina bo tako imela priliko, da zadosti svojim težnjam in bo v svojem jeziku črpala iz neizčrpne zakladnice narodne ornamentike in sodobne dekorative ves zaklad strokovne izobrazbe. Uverjeni smo, da so med našo mladino in med odraslimi mnogi, ki bodo z veseljem pozdravili to iniciativo in da bodo z navdušenjem in vnemo obiskovali tečaj, ki jim bo poleg široko zasnovane teoretične izobrazbe nudil tudi praktično udejstvovanje v stroki, do katere bodo čutili največje veselje. Učni načrt je obširen, vsestranski in strokovno na visoki stopnji. Saj bodo predavali na tečaju samo priznane, usposobljene učne moči.

Ko se oprijemljemo tega dela se zavedamo, da vršimo s tem visoko kulturno nalogo, ki naj bi z ene strani doprinesla k temu, da se naša narodna folklora ohrani in da ji damo sodobno obliko, a z druge strani, da izpolni vrzel po strokovno usposobljenih obrtnikih, risarjih in dekoraterjih, ki smo jih toliko pogrešali v vrstah naših likovnih upodabljalcev in v sodobni dekorativi na vseh poljih našega dekorativnega in ornamentalističnega udejstvovanja.

S tem bodo odpadli očitki po manjvrednosti, nesposobnosti in neukosti naših višjih obrtnikov in vsa zunanja oprema naših obrtniških izdelkov, katerekoli stroke, bo dobila pečat sodobnosti, pristnosti, okusa in vrednosti.

Tečaj je namenjen nadarjenim, ki imajo veselje do upodabljajoče umetnosti, torej do risarstva in slikarstva. Za to naj se priglasijo vsi tisti, ki čutijo v sebi nagnenje do risanja in slikanja in ki želijo izraziti svojo govorico v rizbi in sliki. Manj nadarjeni bodo, če imajo trdno in odločno voljo, svoj talent izpopolnili in pri smotrenem pouku, ki jim ga tečaj zagotavlja, dosegli stopnjo, ki jim bo omogočila udejstvovanje na tistem polju, ki si ga bodo sami izbrali. Bolj nadarjeni bodo imeli priliko, da v polni meri zadostijo želji po svoji strokovni izpopolnitvi in po naglem uveljavljanju v dekorativni umetnosti, ornamentistiki in likovni umetnosti.

Tečaj se prične v kratkem. Zato so vabljeni vsi interesenti, da se takoj prijavijo v via Carducci 6/II nadst. soba št. 1-2, kjer bodo prejeli vsa nadaljna pojasnila.

Že za časa okupacije so češki znanstveniki iznašli način za umetno izdelovanje mesa. Gre za proizvajanje gotove vrste glivic »Torla utilis«, ki da posušena pri nizki temperaturi velik odstotek beljakovin in masti, kakor tudi vitaminov B1 in B2 ter provitamin D. Po svoji mineralni sestavi so posebno bogate na fosforju in kaliju. Profesor Prusik še dela zadnje poskuse s tem preparatom, nakar bo prišel na trg pod imenom »Protavit«.

Čistimo jezik

VIII

Po uradih, državnih in občinskih, je kljub razvoju naše književnosti še v 19. stoletju gospodarila nemščina. V viharnih letih 1848. in 1849. smo začeli zahtevati enakopravnost slovenščine tudi pri uradovanju. Toda borba z nemškimi gospodarji ni bila lahka. Po občinah smo še uspeli, po državnih uradih, posebno na višjih mestih, pa komaj komaj. Kljub zahtevam po slovenskem uradovanju smo vendar sami pisali jezik, ki ni bil naš Zapeljevali so nas tuji vzorci in še danes se nismo otresli oblik uradne slovenščine, ki so tuje in smešne in se še danes pasejo po naših spisih.

Navedel bom nekaj primerov! Cvetke so natrgane na uradni njivi, v uradnih spisih. Nekdo piše:

Zadevo s plačilom se bo skušalo urediti. Tozadevno smo izdali uradni nalog

Kaj je to: zadeva s plačilom? Ali ne zadošča: Skušali bomo urediti plačilo ali enostavno dolg se bo placal. Ali še bolje: **dolg bomo plačali.**

In čemu izraz **tozadevno?** Nemško **diesbezüglich.** — Neroden in nepotreben prevod se takoj vidi. Dovolj je, če napišemo: izdali smo uradni nalog, ali še krajše: ukazali smo plačati.

Čujte dalje: **V nasprotnem slučaju** se dolg iztirja. Kaj je to nasprotni slučaj? Če nekdo noče plačati, ni nikakršnega slučaja — le denarja ni. Nasprotni slučaj = nemški **Gegenfall** ali **gegenfalls.** Za ta izraz imamo kratko a pripravno slovensko besedico: **sicer.** Pametno bi torej rekli in napisali: ukazali smo plačati. sicer se dolg izterja (če treba, torej siloma!)

Enaka cvetka je: **»Z ozirom na to«,** nemško: **mit Rücksicht darauf.**

Navedem primer: Z ozirom na to, da je klavir vojni plen, se ne more ugotoviti, čigav je. Z ozirom na to — čujete in takoj se zbudi v vas spoštovanje do tistega, ki govori oblastno modro kakor Salomon. Ne morete več ugovarjati. Z ozirom na to — in zaprli so vam usta! Recite namesto: Z ozirom na to, da je klavir vojni plen — na kratko: **Ker** je klavir vojni plen — pa gre zbogom vse spoštovanje do onega, ki je napisal **ker** namesto nemške fraze. Tako se pri nas varuje uradna oblast s tujimi frazami, z nemogočo slovenščino.

Z ozirom na to pa ima tudi dvojčka **glede na to.** Ta oblika je prav tako napačna kot prva. Glede je predlog (prepozicija) in se veže z 2. sklonom. torej vedno samo: **glede klavirja, glede prevoza, glede nakupa.**

Glede **na** klavir, glede **na** prevoz, glede **na** nakup je napačno.

Pogosto srečamo tudi še izdajo: **Z ozirom na dejstvo,** n. pr. z ozirom na dejstvo, da ima uradna slovenščina svojevrstne napake, jih je treba preiskati.

Posebno srčkana je beseda **topogledno. Topo gleda** pomenja: gleda neumno, bulji. Tak človek je topogled.

Uradna cvetka **topogledno** je pa sestavljena iz besed to in pogled. Pogled je dober samostalnik in zaimku to tudi ni kaj očitati. Zveza topogled pa ni mogoča in enako ne **topogledno,** ker prislova pogledno nimamo. Sestavljenka topogledno je torej nesmisel. Nastala je v glavi Slovenca, ki je slovensko pisal in nemško mislil.

Namesto nesmisla **topogledno** uporabljajmo slovensko besedo **zaradi, zaraditega** ali pa se izrazimo kako drugače. Naj omenim, da se je marsikje namesto **zaradi** vrinila krajša **radi.** Če poslušate kmeta, boste lahko ugotovili da besedice **radi** ni ma. Pozna le **zaradi.** Kako to? Ker je **radi** hrvatska oblika.

Pri raznih vlogah najdete nekatere značilne obrazce, do katerih imamo — naš stari greh — posebno spoštovanje, kakor pred vsem tujim sploh.

Neprestano se vam v raznih uradnih spisih predstavljata **gorimenjeni** ali **zgoraj imenovani, zgoraj našteti, gori** ali **spodaj navedeni.** To se duhu našega jezika upira. Če smo koga že imenovali ali omenili, je dovoli. Če rečemo **omenjeni** ali **navedeni. Zgoraj** ali **spodaj** je germanizem, medtem ko je fraza **spodaj podpisani** napačen prevod italijanskega **sottoscritto.** V italijanščini pomeni **sottoscrivere** podpisati, nikakor pa ne **spodaj podpisati.** Kakor ne govorimo na primer v temnem mraku. pri svetečem soncu, v vodni luži, v električni elektriki, ker bi brez potrebe dvakrat izražali isto, tako nima smisla govoriti: spodaj podpisani. Podpisani, in dovolj je! Tudi v govoru je potrebno, da smiselno gospodarimo. Le Krjavlji imajo pravico blebetati tjavendan.

Jože Pahor

(Nadaljevanje s 6. strani)

skupnega števila 203 bolnikov, 46 fantov žrtev eksplozije.

Te številke so dovolj zgovorne, da nas končno spametujejo. Vzroki. zaradi katerih pride do nesreče, so vedno isti. V prvi vrsti nepoučenost, v drugi nepokorščina in neubogljivost otrok. Le redkokdaj nesrečno naključje. Krivda za te nesreče leži torej v dobri meri na starših. v kolikor se ne spomnijo, da bi otroke poučili. na otrokih samih pa, ker staršev ne ubogajo. Slučaji so tudi takšni, da je izrek. da »kdor ne uboga. ga tepe nadloga«, veliko premil za te pohabljene in slepe reveže.

Kaj moramo torej storiti?

Dvoje: prvič, kolikor mogoče hitro odstraniti razmetano municijo in drugič, svariti vse, posebno mladino, pred nevarnostjo, ki ji preti od eksplozivnih predmetov.

Municijo je treba kolikor mogoče hitro odstraniti. Za to morajo skrbeti oblasti, odbori in ljudstvo samo. Ker zadeva nesreča v prvi vrsti podeželsko in kmečko prebivalstvo, ki je itak sirota v pogledu zdravstvene pomoči. v kolikor najčešče nima pri roki takojšnje zdravniške pomoči. je dolžnost vseh na deželi. da pomagajo pri izsleditvi ostankov odvržene municije, municijskih ležišč, če niso že prijavljena. in da to javijo odborom in oblasti z zahtevo, da strokovnjaki čim prej odstranijo to municijo. To velja posebno za ogrožene kraje, to je za take, kjer je zaradi obstoja sovražnikovih postojank ostala municija in drug eksplozivni material.

V drugi vrsti je treba svariti vse. posebno pa mladino, naj se z municijo katerekoli vrste ne igra. Predočiti je treba otrokom, da je marsikdo zaradi svoje radovednosti ali poguma, ki je lahko rečemo lahkomišljenost, ostal brez prstov. brez roke ali celo slep za vse življenje. To je dolžnost staršev in zdravstvenega aktiva: bolničark, babic in zdravnikov. Treba bo stalno na to opozarjati še dolgo let, če nočemo, da bo število invalidov. mladih invalidov, doseglo porazne višine in nenadomestljiva škoda, ki jo trpi vsled tega ljudstvo kot celota, visoke postavke, ki bi se jim lahko izognili z nekoliko več skrbi za mladino. V Jugoslaviji so tiskali in razširili plakate, ki svarijo predvsem podeželsko ljudstvo, naj se varuje pred razmetano in odvrženo municijo in jih opozarjajo na grozne posledice, ki jih povzroča igranje s temi predmeti. Umestno bi bilo, ko bi se tudi pri nas, na deželi, v kateri sta besnela dve vojni, v kratkem presledku. s plakati in v ogroženih krajih z napisi, svarilo pred dotikanjem municije in opozorile oblasti, naj kolikor mogoče hitro očistijo minska polja. S tem bomo prihranili marsikateremu naših otrok trajne telesne poškodbe in celo invalidnost. Laže je bolezen preprečiti, kakor pa jo zdraviti. To geslo moramo vcepiti naši mladini, ki nam mora biti prva in glavna skrb.

Dr. R. H.

Za dekleta . . .

Lepa torbica, ki si jo same napravimo iz blaga, da si ohranimo usnjeno za jesen in zimo. Vzamemo kos platna ali sukna (najbolje ostanek blaga od obleke ali površnika), ga skrojimo kot kaže gornja slika (ali si umislimo drugačno obliko), podložimo z močno tkanino — debelim platnom. Vrh torbice je preoblečena deščica ali močna lepenka. Spredaj našijemo v okras žepek ali monogram. Taka torbica poživi obleko

Na vprašanja, ki so nam jih poslale nekatere tovarišice, bomo odgovorili v prihodnji številki.

Dvoje potovanj vode

Da bi dobili eno tono pšenice, potrebujemo poldrug tisoč ton vode.

Če bi morali vso to vodo dovažati v vagonih bi vozili neskončni vlaki cistern, napolnjenih z vodo, dan in noč, poleti kakih sto cistern za vsak hektar.

A zakaj naj bi dovažali vodo na polja? Saj pride sama — bodisi po zraku ali po zemlji.

Vlaki vode imajo prav tako kakor železniški vlaki točno določeno pot.

Voda potuje po krožni poti: ocean = kopno — ocean.

Prvi del poti — ocean — kopno prepotuje voda po zraku, drugi del — kopno — ocean pa po zemlji in pod zemljo.

Na svoji poti pod zemljo in po zemlji si voda naloži težek tovor raznih soli, prsti in gline. Vse to nese v ocean. Potem se obrne in se neotovorjena vrača po zraku — iskat novega tovora.

Na vsakem potovanju prenaša voda v ocean na milijone ton snovi — in sicer kakšnih snovi! Najdragocenejših, rastlinam najpotrebnejših snovi.

V Združenih državah so natančno preračunali, koliko nagrabljenega blaga odnaša voda na leto. Dognali so, da izpere voda iz tal in odnese v ocean 63 milijonov ton dušika, fosforja in kalija — za celi dve milijardi dolarjev. To je več kakor vrednost letne svetovne proizvodnje umetnih gnojil.

Z vseh krajev zemlje nosijo reke dan za dnem v ocean soli in prst pridobljene iz tal.

Tla bi se bila že davno izčrpala, če ne bi bilo rastlin, ki odvzemajo vodi dragoceni tovor.

Ta tovor, ki ga odvzemajo vodi na njeni poti, uporabljajo rastline za gradnjo stebel, listov, plodov, korenin in vej.

Ko pa rastlina odmre, se snovi, ki jih je bila vzela iz tal, zopet vrnejo vanje. Tako se tovor, ki ga nosi voda, odcepi pri koreninah rastlin kakor vlak pri železniški kretnici od velikega krožnega potovanja — ocean-kopno-ocean — na drugo progo. To je malo krožno potovanje — tla-rastlina-tla.

Kakšna pa je pri tem človekova naloga?

Človekova naloga je v tem, da usmerja ta tovorni promet, da spravlja tovor po svoji volji z velikega na malo krožno potovanje da transporte zadrži in raztovori na važnih postajah.

Vsako polje je važna postaja. Voda ne sme dirjati kakor ekspresni vlak brez postankov, mimo polj, ki jih potrebuje tako sama, kakor tudi tovor, ki ga nosi s seboj.

Kako pa naj zadržimo vodo na postajah?

V letu imamo dobo, ko se voda sama prisilno ustavi na poti. Takrat lahko delamo z njo vse, kar koli hočemo: lahko jo spravljamo na kupe z lopatami, lahko jo teptamo z nogami, grmadimo, orjemo s plugom, zbiramo na tistih mestih, kjer jo najbolj potrebujemo. Ta doba je zima, in takšno delo imenujemo v Sovjetski zvezi »pohod na sneg«.

V krajih, ki jih obiskuje suša, odhajajo vsako zimo na povelje vsezveznega štaba tisoči kolhozníkov na »pohod na sneg«. Orjejo in grmadijo sneg na kupe z velikimi lesenimi snežnimi plugi za to, da se spomladi počasneje taja. Pokrivajo sneg s slamo, s trstjem in dračjem. Postavljajo mu ograje, da ne bi mogel veter spihati pršiča v globeli. V snegu napravljajo po pobočjih počezne brazde, da se ne bi snežnica odtekala navzdol v reke, ampak se raztekala vzdolž brazd po polju.

Toliko ovir si je izmislil človek, da bi zadržal sneg na poljih do pomladi. Ko pa se začne sneg tajati, ga morajo zadržati v tleh tiste podzemeljske shrambe, ki jih ustvarja plug, kadar dobro orje zemljo.

A vodi, ki teče v ocean, je na poti še ena ovira: gozd.

Najbolj potrebna je ta ovira na razvodjih, na više ležečih mestih, od koder se razlivata snežnica in deževnica v potokih in rečicah na razne strani. Tam se voda ne ustavlja, ampak se ji mudi navzdol, k velikim rekam. Treba jo je zavirati in zadržati.

Če ni pobočje golo, ampak je na razvodju gozd, se odteka voda enakomerneje, počasneje.

Gozdna tla pokriva debela, rahla odeja iz trhlega vejevja in listja. Ta gozdna preproga vpija vodo kakor goba. Iz nje pronica voda navzdol globlje v zemljo, tja, kjer opravljajo korenine dreves svoje delo = črpajo vodo iz zemlje.

Tako je z vodo, če je v gozdu, ne na golem pobočju.

Tudi s snegom ravna gozd po svoje. V gozdu se taja sneg povsem drugače kakor na polju. Tam sonce ne segreva snega, marveč drevesa. Drevesa oddajajo toploto snegu, a le po malem: to traja tedne, ne dni. Vsako drevo deluje kot priprava za tajanje snega. Sneg se taja v krogih, se taja, ne da bi se mu mudilo. Do tedaj, ko skopni, se otaja tudi že zemlja in začne žejno vpijati spomladansko vlago. Tako se snežnica ne odteče po pobočjih, marveč pronikne globoko v tla.

Tako gozd zadržuje vodo. Kam pa jo daje?

Kolikor je potrebuje, jo porabi sam. Odvišno vodo pa oddaja poljem in rekam, in sicer jo oddaja po malem, polagoma.

Vse poletje neopazno pronicajo na polja podzemske vode. Vse poletje hranijo gozdna močvirja, jezera in potoki sosedne reke in jim ne dopustijo, da bi usahnile. Gozd porazdeljuje vodo daleč naokrog.

Toda o tem so kaj malo razmišljali ljudje, ki so palili in zažigali gozdove zato, da so izkrčili zemljo za polja. Čim manj jim je ostalo svobodne, neobdelane zemlje, tem bolj sta vdirala v gozdove ogenj in sekira.

Dokler so sekali gozdove v nižinah, še niso delali nobene škode. V nižinah je tako in tako obilo vode. Ko pa so se spravili nad gozdove na višinah, na razvodjih, tedaj se je začelo pravo zlo.

Vodo so razvezali, osvobodili in začela je divjati. Spomladi so reke v nekaj dneh narasle in prestopile bregove. Poplavile so polja in odnašale s seboj črno zemljo, prst, vse, kar dela tla rodovitna. Ko je voda upadla, je pustila na mestu samo tisto, česar ni mogla dvigniti: težji pesek, prod, ki zasipa polja in pokopava pod seboj rastlinske kali.

Ko je prišlo poletje in je bila voda poljem najpotrebnejša, je že ni bilo več v zemlji.

Zorana zemlja, ki je njo varovali gozdovi, se je sušila in pokala. Ko se je vlil dež, je izginila deževnica v razpoke, jih razrivala, razjedala in spreminjala v kotanje. Tam pa, kjer je nastala kotanja, se še hitreje sušijo polja naokrog. Kotanja učinkuje kakor osuševalni kanal: odvaja vodo s polj.

Tako je deževje ustvarjalo kotanje in sušilo polja, namesto da bi jih namakalo.

Vse bolj in bolj se je širila po najboljših črnozemeljskih poljih huda bolezen — suša.

Iljin

(Iz knjige: Priroda in ljudje)

Dim

(Humoreska)

Bilo je ob času, ko so v Moskvi v trgovinskem ministrstvu že v tretje razpravljali o možnosti pripustitve inozemcev do trgovanja v državi.

»Rusija pripada Rusom«, je ugovarjala opozicija.

»Naši ljudje so preokorni.«

»Treba bi bilo poskusiti.«

»Poskusili smo že tisočkrat. Majhni posli seveda uspejo. Pri velikih opravilih pa, pri takih, ki zahtevajo prebrisanost in ki se ne dajo razrešiti po že starem, skozi desetletja preizkušenem načinu, odpovedo naši rojaki.«

A opozicija ni odnehala.

»Pokličite moža s ceste. Ponudite mu priliko. Prav tako bo razumel svoj posel ko vsak inozemec.«

Ministri so se umaknili v posvetovalnico. Čez deset minut so se vrnili v dvorano.

»Sklenil smo,« so izjavili, »da ustrežemo pravkar izraženi želji. Privedite nam jutri poljubnega moža. Ponudimo mu kupčijo.«

Nato so preložili sejo.

o

Drugo jutro je stal pred odborom Rus. Bil je trgovec Nikolaj Nikolajevič, ki se je bil proslavil že pred vojno s svojo posebno preudarnostjo in sposobnostjo.

»Dali ste me klicat?« je začel.

»Da, Rusija vam nudi pogodbo.«

»Pripravljen sem služiti svoji domovini.«

»Prav! Koliko nam daste za dim moskovskega mesta?«

»Prosim?«

»Koliko bi plačali za dim našega mesta?«

»To je neumna šala!« se je vmešala opozicija. »Dim ni nikako blago. Ugovarjamo, da ravnate tako smešno z našim predlogom.«

»Vaš ugovor bomo upoštevali ,« je menil minister, »če nam dokažete, da je ni osebe, ki bi v tem oziru ne sklepala kupčije z nami.«

»Za tako kupčijo ne dobite nikogar.«

Minister se je zopet obrnil k Rusu.

»Vi torej odklanjate, Nikolaj Nikolajevič, in nočete kupiti moskovskega dima?«

»Ne vedel bi, kaj naj počnem z njim.«

»Niti ne za sto rubljev?«

»Niti za sto rubljev ne!«

Pretrgali so pogajanja za pol ure.

o

»Amerikanec C.C. Brown je pravkar prišel«, je javil služabnik.

»Pripeljite mi ga!« je zaukazal minister.

C.C. Brown je vstopil.

»Dali ste me klicat?«

»Da poklicali smo vas, gospod Brown, ker ste nas bili že večkrat naprosili, naj se vas spomnimo pri oddaji državnih naročil. Danes vam lahko nudimo tako kupčijo. Ali bi bili pripravljeni odkupiti od nas moskovski dim?«

»Seveda!«

»Saj ste slišali in razumeli za kaj gre,« je ponovil minister, «prodajamo vam moskovski dim.«

«Seveda, koliko stane?»

»Osemdeset tisoč rubljev na leto.«

»Osemdeset tisoč rubljev je po mojem mnenju le previsoka cena. Ponujam vam polovico: štirideset tisoč rubljev.«

Slednjič sta se pogodnika zedinila za petdeset tisoč rubljev.

»S katerim dnem naj se pogodba uveljavi?« je vprašal Amerikanec.

»Če želite, z današnjim!«

«Prav. Prosim torej, da mi izročite pismeno pobotnico, da sem odkupil moskovski dim, nakar vam jaz takoj izplačam vsoto, za katero smo se pogodili.«

Pogodbo so skenili za dobo petih let in jo takoj pravilno podpisali.

o

C.C. Brown je zamišljen zapuščal ministrstvo. V levem žepu je počivala pogodba.

»Začetek je tu,« je razmišljal, »to je poglavitno. Sedaj gre še za to, da izkoristim po svojem najboljšem preudarku to nesmiselno pogodbo.«

Prehodil je nekaj ulic in stekel nato preko trga, čigar eno stran je zavzemala velika tovarna. Gost dim se je valil iz visokih dimnikov.

C.C. Brown se je oglasil pri tovarniškem ravnatelju.

»Želite?«

»Vaši dimniki se kade.«

»Čudna ugotovitev! Ali imate mogoče kake ugovore?«

»Seveda jih imam. Kako se drznete puščati dim naravnost v zrak? Dim tukajšnjega mesta je moja lastnina. Kupil sem ga in zato vas prosim: od danes naprej ujemajte ves dim in imejte ga pripravljenega, da ga dam ob prvi priliki odpeljat.«

»To je blaznost.«

»Mogoče. Toda tu imam pogodbo z vlado Dim je moja last in vi mi boste odgovarjali za vso škodo, ki nastane, če ne utegnem uporabiti vašega dima.«

»Kaj naj napravim?«

»Zelo preprosto! Lahko mi odkupite dim svoje tovarne. Zanj zahtevam tri tisoč rubljev na leto.«

»Za tako stvar je to blazna cena.«

»Če boste morali prezidavati svojo tovarno in preurejati dimnike, vas bo vsekakor več stalo. Deset minut vam dam odloga. Po preteku tega roka ukažem visoki vladi, s katero imam pogodbo, pogasiti ogenj pod vašimi kotli, s čimer bom preprečil, da bi izgubil moj dim.«

V desetih minutah je bila sklenjena pogodba.

C.C. Brown je dobival tri tisoč rubljev na leto in za to dovolil tovarniškemu dimu prost izstop skozi dimnike. Nato je sedel v avtomobil in se peljal do vseh moskovskih tovarn. Z vsemi je sklenil enako pogodbo. Bilo je vseh devet in štirideset tovarn.

o

Med tem se zadeva v trgovinskem ministrstvu še ni pomirila.

»Videli boste,« je izjavila opozicija, »da Amerikanec ni vedel, za kaj gre. Vrnil se bo in izpodbijal pogodbo.«

V tem trenutku je sluga javil:

»C.C. Brown prosi, da bi ga sprejeli.«

»No, torej — prej kot smo si mislili,« se je radovala opozicija.

C.C. Brown je vstopil.

»Preden pričnete govoriti,« je pojasnil minister, »vas moram opozoriti na dejstvo, da je naša pogodba pravilno kolkovana in v vsakem oziru popolnoma veljavna. Škoda vsakega poskusa od vaše strani da bi pogodbo razdrli!«

C.C. Brown se je pribižal ministru za dva koraka in ljubeznivo dejal:

»Čemu naj bi razdiral pogodbo? Nasprotno, prišel sem, da vas nekaj vprašam.«

»In to bi bilo?«

»Povejte mi, Ekscelenca, koliko stane dim vse Rusije?«

Križanka št. 8

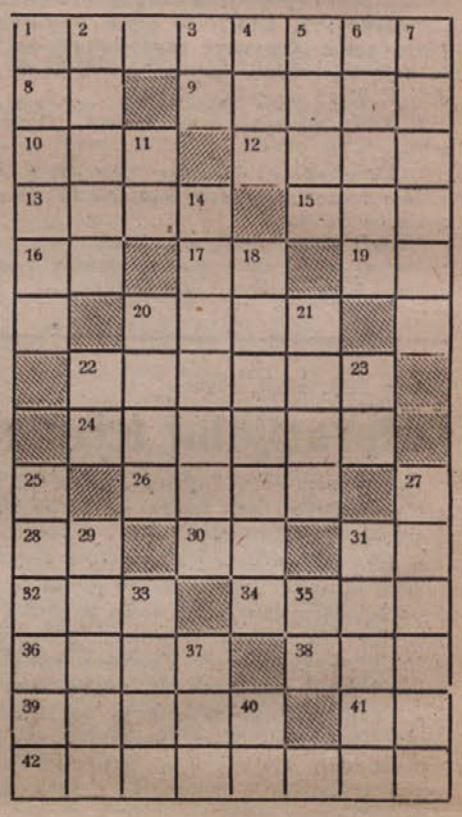

Besede pomenijo:

Vodoravno: 1. pripadnik slovanskega naroda, 9. pomoč, podpora, 10. kratica za enoto valute evropske države, 12. pripadnik izumrlega mongolskega plemena, 13. tvorr velik del Primorja, 15. korakati, hoditi, 16. dva različna samoglasnika, 17. vzklik, 19. osebni zaimek, 20. o njem se je že govorilo, ni več nobena skrivnost, 22. opozorilna naprava, 24. pripravljati žensko na poroko, 26. del ust, 28. predlog, 30. kazalni zaimek, 31. okrajšan veznik, 32. Noetov sin, 34. enota valute evropske države (množina), 36. moško ime, 38. bolezen, 39. igrišče, zemljišče, področje dela, 41. italijanski spolnik, 42. pripadnik romanskega naroda.

Navpično: 1. kraj ob Soči, 2. reka v Franciji, 3. vol po srbsko, 4. junaška pesem (dvojina), 5. mestece v Hrvatskem Primorju, 6. grška muza, 7. dohodek države, 11. kazalni zaimek, 14. travnik, 18. kartažanski vojskovodja, 20. cerkvena potrebščina, 21. čista teža (fon.), 22. kratica za zveza mladine, 23. začetek ciklusa, 25. opravljati kmečko delo, 27. lepega vednja, 29. število, 31. hrib pri Beogradu, 33. žensko ime, 35 znak za kemično prvino, 37. italijanski spolnik s predlogom, 40. zanikalna oblika pomožnega glagola.

Rešitev križanke št. 7.

Vodoravno: 1. K. K., 3. dinar, 8. rak, 10. zalo, 11. klas, 13. Jev, 14. imam, 16. ši, 17. anilin, 19. Lošinj, 21. as, 23. nage, 24. riž, 26. repa, 28. amen, 30. raz, 31. tolar, 33. li, 34. novec, 37. davek, 39. Al, 41. dalaj, 43. Himalaja.

Navpično: 1. Krk, 2. Kalin, 4. iz, 5. nad, 6. Aleš, 7. Rovinj, 9. Kamil, 12. salon, 15. mišar, 17 Ararat, 18. Niger, 20. Nepal, 22. Simon, 25. želod, 27. azil, 29. navada, 32. Reval, 35. cela, 36. mah, 38. kaj, 40. li, 42. ja.

Samo ena

Vojni zločinci, ki jih je zahtevala Jugoslavija, so se sami odzvali tej zahtevi. Vsi se potegujejo, da bi jih izročili tržaškemu izrednemu sodišču, ker bi s tem dokazali svoje zasluge za narodno stvar.

Odgovarja dr. MIRKO KORŠIČ. — Založba Primorskega dnevnika, Trst. — Tiska Zadružna tiskarna v Trstu.